

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. การเห็นคุณค่าในตนเอง
2. การคิดตามหลัก โยนิโสมนติการ
3. ลักษณะครอบครัวไม่สมบูรณ์

การเห็นคุณค่าในตนเอง

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1981, p. 5) ให้ความหมายว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลเชื่อว่าตนเองมีความสามารถ มีความสำคัญ ได้รับความสำเร็จ และมีคุณค่า หรือความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นการตัดสินคุณค่าเชิงอัตนัยที่แสดงออกมาเป็นคำพูดและการกระทำอื่น ๆ ที่แสดงออกถึงการยอมรับ หรือไม่ยอมรับตนเอง

แอลพอร์ท (Allport, 1982, p. 5) กล่าวว่า “การเห็นคุณค่าในตนเอง” มีความหมาย เช่นเดียวกับคำว่า “ความภูมิใจในตนเอง”

พาลาดิโน (Palladino, 1994, p. 3) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกและความคิดที่มีต่อตนเอง เป็นการเชื่อมโยงความคิดเกี่ยวกับตนเอง และการแสดงออกของตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองมีคำอื่น ๆ ที่ให้ความหมายคล้ายคลึงกัน เช่น ความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเอง หรือการรับรู้คุณค่าตนเอง (Self-worth) การเคารพนับถือตนเอง (Self-respect)

นภาพร พุ่มพฤษ (2529, หน้า 8-9) สรุปการเห็นคุณค่าในตนเอง (Self-esteem) หมายถึง ความรู้สึกที่มีอยู่ในตัวเรา การไม่ทำให้ตัวเราเกิดความล้มเหลวและต่ำต้อย ความรู้สึกของเราก็จะอยู่ครบครันภายหลังจากที่เราได้ทำอะไรสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ซึ่งเปรียบเสมือนว่าความภาคภูมิใจในตนเองเป็นอัตราส่วนของคุณภาพที่เป็นจริงระหว่างความสำเร็จ (Success) กับความคาดหวัง (Pretentiousness)

กัลยา เฟื่องเพียร (2534, หน้า 13) ได้สรุป การเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นความรู้สึกที่ตนเองมีความดี มีคุณค่า และมีความหมาย ซึ่งสามารถทำอะไรแล้วประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย หรือตามความคาดหวังของตนเองนั่นเอง

กนกวรรณ อังกะสิทธิ์ (2540, หน้า 16) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง คือ การที่บุคคลนั้นสามารถวิเคราะห์ตนเองแล้วพบว่า ตนเองดี มีคุณค่า มีความสามารถในการที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ แล้วประสบความสำเร็จตามที่ตนเองคาดหวังไว้ และพึงพอใจในการกระทำของตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญ โดยบุคคลและสังคมรอบ ๆ ข้างต่างก็ยอมรับในตนเอง

จันทร์เพ็ญ พันธุ์จันทร์ (2541, หน้า 9) สรุปการเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การรับรู้ที่บุคคลมีต่อตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความสามารถที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพ มีประโยชน์ และมีความสำคัญต่อสังคม

กชกร ภัททวงศ์ (2542, หน้า 25) ให้ความหมายของความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความคิดเกี่ยวกับตนเอง ในลักษณะของการประเมินคุณค่าและความสามารถของตนเองเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น โดยการประเมินตนเองนี้จะขึ้นอยู่กับกระบวนการเปรียบเทียบทางสังคมเป็นหลัก

ธีระ ชัยยุทธขรรค์ (2542, หน้า 70) กล่าวว่า พฤติกรรมของบุคคลที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูง มีดังนี้ 1. มีใบหน้า ท่าทาง วิธีการพูด และการเคลื่อนไหวแผ่วไว้ด้วยความแจ่มใส ร่าเริง มีชีวิตชีวา 2. สามารถพูดถึงความสำเร็จ หรือข้อบกพร่องของตนได้อย่างตรงไปตรงมา และด้วยน้ำใสใจจริง 3. สามารถเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับคำสรรเสริญ การแสดงออกด้วยความรัก ความซาบซึ้ง 4. สามารถเปิดใจรับคำตำหนิ และไม่ทุกข์ร้อนเมื่อมีผู้กล่าวถึงความผิดพลาดของตน 5. คำพูดและการเคลื่อนไหวมีลักษณะไม่กังวลเป็นไปตามธรรมชาติ 6. มีความกลมกลืนกันเป็นอย่างดีระหว่างคำพูด การกระทำ การแสดงออก และการเคลื่อนไหว 7. มีเจตคติที่เปิดเผย อยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับแนวความคิด ประสบการณ์ใหม่ และโอกาสใหม่ ๆ ของชีวิต 8. สนุกสนานกับแง่ตลกขบขันของชีวิตตนเองและผู้อื่น 9. มีเจตคติที่ยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อสถานการณ์ และมีวิถึของการเป็นคนช่างคิด และไม่เอาจริงเอาจังกับชีวิตมากจนเกินไป 10. มีพฤติกรรมแสดงออกในทางที่เหมาะสม 11. สามารถเป็นตัวของตัวเอง แม้อยู่ภายใต้สถานการณ์ที่มีความเครียด

ชนิดา สุวรรณศรี (2542, หน้า 26-27) ได้กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเองว่าประกอบด้วยกระบวนการทั้ง 4 กระบวนการ ซึ่งมีความหมายต่างกัน ไป ดังนี้

1. การสะท้อนของผู้อื่น (Reflected appraisal) บุคคลเรียนรู้ว่า ตนเองเป็นคนอย่างไรได้จากคำบอกเล่าของผู้อื่นบอกตน ทั้งด้วยภาษาพูด และภาษาท่าทาง ซึ่งการบอกเล่าหรือเสนอแนะเป็นกระจกเงาสะท้อนให้บุคคลมองเห็นตนเองได้ด้านหนึ่ง

2. การเปรียบเทียบทางสังคม (Social comparison) การที่บุคคลไม่มีเกณฑ์ หรือเครื่องวัดการเห็นคุณค่าในตนเองอย่างชัดเจน จึงใช้การเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่นที่อยู่ในสถานภาพทางสังคมที่ต่ำกว่าเพื่อยกระดับการเห็นคุณค่าในตนเองขึ้น ดังนั้น พบว่าบุคคลชอบลดคุณค่า

ของผู้อื่น เพื่อที่จะคงไว้หรือเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเอง

3. การแสดงบทบาทสมมติ (Role playing) เป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งใช้ได้หลายวิธี คือ

3.1 ทฤษฎีความไม่ลงรอยกัน ผู้แสดงสามารถลดความไม่ลงรอยโดยนำทัศนศาสตร์ตัวออกมาแสดงเพื่อเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองได้

3.2 ทฤษฎีบทบาทของตัวแบบ โดยการสังเกตพฤติกรรมของตนเองแล้วใช้ข้อมูลที่พบเห็นมาสร้างภาพลักษณ์ของตนเพื่อเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเอง

3.3 ทฤษฎีแรงจูงใจ เชื่อว่าบุคคลเกิดแรงจูงใจในการเล่นบทบาทสมมติ เขาจะพยายามหาข้อมูล ที่จะทำให้การแสดงบทบาทนั้นมีความน่าเชื่อถือ เป็นการเพิ่มคุณค่าในตนเอง

3.4 ทฤษฎีการเสริมแรง บุคคลเห็นคุณค่าในตนเองได้จากประสบการณ์ความสำเร็จในการแสดงบทบาทสมมติ จากการยอมรับของผู้อื่น หรืออาจเป็นเพราะความชำนาญในการแสดงอย่างยอดเยี่ยม

4. ความแตกต่างทางสังคม (Social discrimination) จากการศึกษาพบว่า คนผิวดำและผู้หญิงมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่าคนผิวขาวและผู้ชาย ตัวอย่างของการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำของคนผิวดำ จากเด็กผิวดำมักจะชอบเล่นตุ๊กตาสีขาวมากกว่าสีดำ และจากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้ชายและผู้หญิง พบว่า ผู้หญิงมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่าผู้ชาย ซึ่งเพศชายจะได้รับความนิยมนับและคุณค่ามากกว่าเพศหญิง

อนุสรณ์ พงษ์สวัสดิ์ (2544, หน้า 48) สรุปการเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นการพิจารณาตัดสินค่าของตนเองตามความรู้สึก และทัศนคติที่มีต่อตนเองของบุคคลในเรื่องการประสบผลสำเร็จหรือการประสบความล้มเหลว การปฏิเสธตนเอง การยอมรับตนเอง การพึ่งพาตนเอง คิดว่าตนเองมีคุณค่าในสังคม ตลอดจนการได้รับการยอมรับจากสังคม จากบิดามารดา จากผู้มีอำนาจที่เหนือกว่า

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1981, pp. 118-119) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองว่าแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ปัจจัยภายใน หมายถึง ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่มีผลทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ได้แก่

1.1 ลักษณะทางกายภาพ (Physical attributes) เช่น บุคลิกภาพ หรือเสื้อผ้าที่สวมใส่ ลักษณะทางกาย จะส่งผลต่อความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองหรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่กับค่านิยมส่วนตัว

1.2 ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพ และผลงาน (General capacity ability and performance) ทั้ง 3 ด้านช่วยส่งเสริมให้บุคคลเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

1.3 ภาวะทางอารมณ์ (Affective states) หมายถึง ความพอใจ ความวิตกกังวล ซึ่งมีผลต่อการประเมินตนเอง ถ้าประเมินว่าบุคคลรอบข้างยอมรับและรู้สึกชื่นชมเขา เขาก็รู้สึกพอใจและเกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง

1.4 ค่านิยมส่วนบุคคล (Self-values) บุคคลจะเทียบเคียงกับสิ่งที่ตนให้คุณค่า หรือให้ความสำคัญ แต่ละคนจะมีค่านิยมไม่เหมือนกัน ส่งผลต่อความภาคภูมิใจ การเห็นคุณค่าในตนเอง

1.5 ความทะเยอทะยาน (Aspiration) เป็นความปรารถนาที่จะทำสิ่งต่าง ๆ และเกณฑ์ความสำเร็จที่ตั้งไว้ ถ้าสามารถปฏิบัติได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ จะทำให้มีการเห็นคุณค่าในตนเอง

2. ปัจจัยภายนอก หมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกบุคคลที่ปฏิสัมพันธ์ด้วย ซึ่งส่งผลให้บุคคลเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองที่แตกต่างกัน ได้แก่

2.1 ความสัมพันธ์กับครอบครัว การที่พ่อแม่ใกล้ชิดลูก ให้ความรัก ความอบอุ่น จะมีผลทำให้เด็กมีอารมณ์มั่นคงและรู้จักยืดหยุ่น นอกจากนี้คุณลักษณะของพ่อแม่ เช่น สถานภาพสมรส สัมพันธภาพและบุคลิกภาพ ก็มีผลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กทั้งสิ้น

2.2 โรงเรียนและการศึกษา ควรจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็ก และเปิดโอกาสให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างอิสระ โดยไม่ขัดต่อกฎระเบียบ เป็นการส่งเสริมให้เด็กได้รู้จักแก้ไขปัญหาเป็น สามารถพึ่งพาตนเองได้

2.3 สถานภาพทางสังคม และกลุ่ม เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางสังคมในระดับสูง มีแนวโน้มที่จะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางสังคมในระดับกลางและต่ำ กลุ่มเพื่อนจัดว่ามีอิทธิพลต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองด้วย

2.4 การเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น เป็นการเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นในด้านต่าง ๆ ถ้าหากเด็กรู้สึกดีน้อยกว่าผู้อื่น จะมีแนวโน้มที่จะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

สรุปว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การตัดสินคุณค่าของตนเอง ตามความรู้สึกและทัศนคติที่มีต่อตนเองของบุคคล ในเรื่องของการได้รับความสำเร็จ หรือประสบกับความล้มเหลว การยอมรับตนเอง การปฏิเสธตนเอง การพึ่งพาตนเอง ที่คิดว่าตนเองมีคุณค่าในสังคม ตลอดจนการได้รับการยอมรับจากบิดามารดา ครูอาจารย์ และเพื่อน ๆ ที่บุคคลรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญ มีความสามารถเป็นที่ยอมรับนับถือ มีประโยชน์ทั้งต่อตนเองต่อผู้อื่น และรู้สึกว่าได้รับการยอมรับจากบุคคลที่ตนคิดว่ามีความสำคัญต่อตนเอง

แนวคิดการเห็นคุณค่าในตนเอง

สุกัญญา พิระวรรณกุล (2542, หน้า 17) กล่าวถึงแหล่งที่มาของการเห็นคุณค่าในตนเองมาจาก 4 ประการดังนี้

1. ความสำคัญ (Significance) หมายถึง เป็นวิถีทางที่บุคคลรู้สึกเกี่ยวกับการยอมรับ

การมีคุณค่าอย่างเหมาะสม

2. ความสามารถ (Competence) หมายถึง การกระทำได้สำเร็จตามเป้าหมาย เจริญกับอุปสรรคต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตด้วยความมั่นใจ
3. ความดี (Value) หมายถึง การปฏิบัติตัวเข้ากับศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม มีความคิดและการปฏิบัติตนที่ถูกต้อง มองโลกในแง่ดีและมีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่
4. พลังอำนาจ (Power) หมายถึง อิทธิพลที่บุคคลมีต่อชีวิตตนเอง และผู้อื่น ต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ รอบตัวก่อให้เกิดผลตามที่ต้องการและความสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตนเองต้องการ

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984, pp. 26-27) แบ่งองค์ประกอบที่มีต่อการพัฒนาคุณค่าในตนเอง 4 ประการคือ

1. การได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลสำคัญรอบข้าง
2. ประสบความสำเร็จในชีวิตตามสถานภาพในสังคม และสังคมเห็นพ้องต้องกัน โดยมีปัจจัยดังนี้คือ

- 2.1 การมีอิทธิพลและการควบคุมคนอื่นได้ ซึ่งแสดงถึงอำนาจ
- 2.2 การได้รับการยอมรับ ความสนใจ ความรัก ซึ่งทำให้คนรู้สึกว่ามีคุณค่า
- 2.3 การเป็นบุคคลที่มีศีลธรรมตามกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งแสดงถึงการเป็นบุคคลที่มีคุณความดีน่าเชื่อถือศรัทธา

- 2.4 การประสบความสำเร็จตามความมุ่งหวัง ซึ่งแสดงถึงการมีความสามารถ
3. ความพยายามที่จะให้ได้มาในสิ่งที่คนต้องการ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและสำคัญ
4. ขอบเขตของความสามารถที่จะวัดผลกระทบต่อบุคคล ความวิตกกังวล เพื่อให้เกิดความสมดุลย์

นอกจากนั้น Coopersmith ยังได้สรุปเทคนิคในการพัฒนาคุณค่าในตนเองไว้ดังนี้ คือ

1. การยอมรับความรู้สึกของบุคคลตามความเป็นจริง จะช่วยให้เขาสามารถถ่ายทอดความรู้สึกออกมา โดยเฉพาะการยอมรับความรู้สึกในทางลบ ความรู้สึกกลัว ความรู้สึกขัดแย้ง และความรู้สึกปฏิเสธของบุคคล เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการแสดงความรู้สึกของบุคคลในขณะนั้น
2. การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ในการเผชิญหน้ากับปัญหา และวิธีแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน ควรทำความเข้าใจ ในการแก้ปัญหา และเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคลในการแสดงความสามารถในการแก้ปัญหา เนื่องจากบุคคลแต่ละบุคคลมีความคิดที่เหมาะสมเฉพาะตัวของเขา และมีความรับผิดชอบต่อปัญหาที่เขาต้องเผชิญอยู่แล้ว นอกจากนี้ การให้โอกาสเขาได้ฝึกแก้ปัญหา จะทำให้เขาค้นพบว่ามีวิธีการที่เหมาะสมอีกหลายอย่างที่เขาอาจจะเลือกได้

3. หลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับบุคคลอย่างรุนแรงและกะทันหันซึ่งจะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจ ดังนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นควรแจ้งให้ทราบล่วงหน้าทันทีและถ้าเป็นไปได้ ไม่ควรให้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหันเกิดขึ้น

4. มีตัวแบบที่ดี และมีประสิทธิภาพในการเผชิญปัญหา เนื่องจากตัวแบบมีอิทธิพลต่อความรู้สึกที่มั่นคงของบุคคล ตัวแบบจึงควรมีความน่าเชื่อถือ ความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลให้สามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในการเผชิญปัญหาอย่างมั่นใจ และคอยให้กำลังใจกับเขาว่าเขาสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ในการเผชิญปัญหาตนเอง

5. ช่วยให้ผู้บุคคลพัฒนาขั้นตอนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยให้เขาได้ระบายความขุ่นมัว ซึ่งจะเป็นโอกาสให้เขาได้ค่อย ๆ เข้าใจความยุ่งยากในตนเอง ช่วยลดระดับความเครียดจากนั้นเขาจะค่อย ๆ ใส่ใจกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นกับตนเอง

6. ความคาดหวังที่สูงเกินความเป็นจริงจะส่งผลให้บุคคลเกิดความเครียด วิตกกังวลมากกว่าจะคิดวิธีแก้ปัญหาและจะเป็นการทำลายความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

ความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเอง

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเอง อันเกิดจากการรับรู้ว่าตนเป็นเช่นไร และมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลนั้น จากการศึกษาพบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสำคัญหลาย ๆ ประเด็นดังนี้

แมค แคนเดส (Mc Candless, 1967, pp. 25-26) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของบุคคล มีความมั่นใจและทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จ ส่วนคนที่ไม่มี การมองเห็นคุณค่าในตนเองจะมีลักษณะคล้ายคนที่มึนปมค้อย มีความวิตกกังวล ท้อแท้หมกมุ่นใจ ไม่มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งมีผลต่อการปรับตัว การติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นที่ไม่ดี มีแนวโน้มกล่าวโทษคนอื่น ไม่สามารถยอมรับคำวิจารณ์ได้

แมคเนล (McNeil, 1975, p. 35) พบว่า ผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำจะแสดงภาพพจน์ที่มีความขลาดกลัว เสรีฯ หดหู่ใจ จะรู้สึกว่าถูกทอดทิ้งอยู่โดดเดี่ยว ไร้คนที่ให้ความรัก ความเข้าใจ ไร้ความสามารถที่จะต่อสู้ชีวิต มีความอ่อนแอ ท้อถอย ในการจะพิชิตความบกพร่องของตนเอง ชอบสร้างปัญหาให้มากขึ้นและไม่หาทางกำจัดปัญหา

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2527, หน้า 15-16) กล่าวว่า บุคคลที่รู้สึกว่าตัวเองมีคุณค่า มีความสามารถที่ไม่ได้ด้อยไปกว่าคนอื่น จะมีความต้องการที่เป็นตัวของตัวเอง ต้องการพึ่งตัวเอง ต้องการแสดงความสามารถของตัวเอง ไม่คิดแต่จะคอยลอกเลียนแบบคนอื่น ทำตามคนอื่น หรือหวังพึ่งคนอื่น มีความคิดอิสระที่ไม่ติดอยู่ในกรอบหรือกฎเกณฑ์ใด ๆ รู้จักเลือก รู้จักตัดสินใจ

รับผิดชอบในสิ่งที่ตัวเองเลือก กระทำโดยไม่ยึดติดกับผู้อื่นหรือสิ่งใด และเมื่อความต้องการนั้น พัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น จะพบว่าความต้องการที่จะพึ่งพาคนอื่นเป็นภาระแก่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นน้อยลง มีแนวทางชีวิตที่เป็นตัวเองมากขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาได้ด้วยตัวเอง และสามารถ ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้ด้วยตัวเอง

สุพรรณิ จันทรวินิช (2539, หน้า 20) ได้สรุปว่า การรับรู้ว่าคุณค่า หรือมีคุณค่า เกินจริงจะส่งผลให้บุคคลเหล่านี้มีความวิตกกังวล มีปมด้อย อ่อนแอช่วยตนเองไม่ได้ รับรู้ตนเอง ในทางลบ ท้อแท้ใจ คิดว่าตนเองไม่มีประโยชน์

ภาวณิ ธนบดีธรรมจารี (2540, หน้า 22) ได้สรุปว่า บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ จะอยู่ในภาวะความไม่สอดคล้องกลมกลืนของตน มักจะใช้กลไกในการป้องกันตนเอง รับรู้ว่า ตนเองด้อยค่าหรือมีคุณค่าเกินจริง

สรุปได้ว่า บุคคลที่มีการรับรู้ว่าคุณค่า จะมีความวิตกกังวล รู้สึกมีปมด้อย อ่อนแอ ท้อแท้ใจ ไม่มีกำลังใจในการช่วยเหลือตนเอง คิดว่าตนเองไม่มีประโยชน์ เพราะเนื่องจากการรับรู้ ตนเองในทางลบ แต่บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองจะแสดงออกทางบุคลิกภาพและสุขภาพจิต ที่ดีกว่าบุคคลที่ไม่มีการเห็นคุณค่าในตนเอง หากมีการพัฒนาการมองเห็นคุณค่าในตนเองให้เกิดขึ้น ในทางที่เหมาะสมก็จะทำให้บุคคลนั้นมีความมั่นใจ มีกำลังใจ ในการที่จะพิชิตความบกพร่อง ของตนเอง มีแนวทางชีวิตที่เป็นของตัวเอง มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักแก้ปัญหาตัดสินใจด้วยตัวเอง และสามารถมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้

การเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง

สุนทรี สุวรรณย์ (2546, หน้า 52) ได้สรุปว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นความรู้สึกรู้สึก ความเชื่อโดยมีการประเมินผ่านตนเองเกี่ยวกับด้านความสามารถ ความคิด ค่านิยมและเป็นผลสรุป ของความสำเร็จ การรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ทุกพัฒนาการในทุกช่วงวัย ถ้าได้รับการส่งเสริมให้ได้รับประสบการณ์ที่ดีดังต่อไปนี้

1. การได้รับความรู้สึกเห็นคุณค่า ความใส่ใจ และสนใจ ตลอดจนการยอมรับจากบุคคล ที่มีความสำคัญของตนเอง

2. การได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมที่สำคัญของตน

3. การได้รับความสำเร็จที่เด่นชัดตามเป้าหมาย หรือความคาดหวังของตน

4. การได้รับประสบการณ์ที่ส่งผลให้คุณค่าในตนเองเพิ่มสูงขึ้น

มีนักจิตวิทยาหลายท่าน ได้เสนอแนวทางการเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ดังนี้

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1981, pp. 36-37) กล่าวถึง แนวทางการพัฒนาการเห็นคุณค่า

ในตนเองไว้ 4 ประการ คือ

1. การได้รับการยอมรับนับถือ ความสนใจใส่ใจ และการได้รับการปฏิบัติที่ดีตอบกลับจากบุคคลที่มีความสำคัญในชีวิต

2. การประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งมีผลให้เป็นที่รู้จักและมีผลต่อสถานภาพและตำแหน่งทางสังคม โดยปัจจัยที่จะทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่าตนเองประสบความสำเร็จ คือ ความมีอำนาจ การมีความสำคัญ การมีคุณงามความดี น่าเชื่อถือศรัทธา และการมีความสามารถ

3. การได้กระทำในสิ่งที่สอดคล้องกับค่านิยมและความปรารถนา

4. ลักษณะการตอบสนองต่อการถูกลดคุณค่า โดยบุคคลอาจจะปฏิเสธหรือไม่ใส่ใจกับการตัดสินใจของผู้อื่นมากขึ้น การกระทำดังกล่าวจะเป็นการปกป้องคุณค่าแห่งตนของบุคคล มิให้ลดลงไปสู่ความวิตกกังวล และยังช่วยให้บุคคลยังรักษาคุณภาพแห่งตนได้

แบรดชอว์ (Bradshaw, 1981, pp. 6-11) มีความเห็นสอดคล้องกับคูเปอร์สมิทว่า การเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลนั้น จะต้องหาวิธีการที่ทำให้บุคคลนั้นได้รับประสบการณ์ในด้านใดด้านหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งด้านจาก 4 ด้านดังนี้

1. การได้รับผลสำเร็จด้านวิชาการ และการประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย และความคาดหวังต่าง ๆ ซึ่งเริ่มแรกความความหวังเหล่านั้นจะถูกกำหนดโดยบุคคลอื่น ต่อมาเป้าหมายและความคาดหวังจะเป็นของตนเอง

2. การได้รับการยอมรับ ได้รับการเห็นคุณค่า การได้รับความสนใจ เอาใจใส่จากบุคคลที่มีความสำคัญ และมีความหมายต่อตนเอง

3. การได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมส่วนตัวที่มีความสำคัญต่อตนเอง

4. การได้รับประสบการณ์ที่จะเพิ่มอำนาจส่วนบุคคล หรือการมีอิทธิพลเหนือเหตุการณ์ และบุคคลที่มีความสำคัญต่อตนเอง บุคคลได้รับประสบการณ์เหล่านี้ อาจจะเป็นด้านใดด้านหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งด้านก็จะส่งผลให้บุคคลนั้นมีคุณค่าแห่งตนเพิ่มขึ้น อัดคม โนมติกจะเป็นบวกมากขึ้นจะส่งผลทางบวกต่อคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคล คือ การยอมรับข้อผูกพัน ความงอกงามส่วนบุคคล ความใจกว้าง ความไว้วางใจ การเผชิญหน้า ความคิดสร้างสรรค์ การดูแลเอาใจใส่ การแสดงความกล้าหาญปราศจากอคติ การอุทิศตน การเสี่ยงเพื่อชีวิตที่ดี ความเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งลักษณะเหล่านี้จะส่งผลก่อให้เกิดการพัฒนาบุคคลและองค์การ

นอกจากนี้ บรูคส์ (Brooks, 1992, p. 52) กล่าวถึง การเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความสามารถในการรับผิดชอบงาน และมีส่วนร่วมในโรงเรียน

2. จัดสถานการณ์ให้เด็กฝึกการตัดสินใจ การเลือกวิธีแก้ปัญหาโดยสอดคล้องกับ

ความสามารถตามระดับพัฒนาการ และความสนใจของเด็ก

3. ให้ความสำคัญต่อการให้กำลังใจ และชี้ข้อดีในกิจกรรมที่เด็กทำได้

4. เสริมสร้างการมีวินัยในตนเอง โดยมีแนวทางและวิธีปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่เด็กสามารถเข้าใจและปฏิบัติได้ ช่วยเหลือเด็ก โดยเฉพาะในเรื่องความรู้สึก เมื่อเด็กทำไม่สำเร็จ ล้มเหลว หรือพลาด

นริสา จิตรสมนึก (2540, หน้า 29) ได้สรุปว่า คุณเจที่นำไปสู่การเห็นคุณค่าในตนเอง โดยมีพื้นฐานอยู่บนตัวอักษรของ เซลฟ์-เอสตีม (SELF-ESTEEM) ดังนี้ (S: Scrutiny) หมายถึง การพิจารณาวิเคราะห์ขอบเขตของการสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง ด้วยการเพิ่มการตระหนักรู้ในรูปแบบชีวิตและความสัมพันธ์ของคน (E: Explanation) เป็นการอธิบายถึงสิ่งที่เรายอมรับและรับผิดชอบในสิ่งนั้น และรับผิดชอบต่อสิ่งที่เราสามารถเปลี่ยนแปลงได้ (L: Love) เป็นความรักที่มีต่อตนเอง อย่างไม่เห็นแก่ตัว และไม่เป็นทางที่ทำร้ายชีวิตตนเอง (F: Focus) เน้นเพียงปัญหาเดียว เมื่อแก้ปัญหาแรกได้แล้วจึงขยายไปสู่เป้าหมายอื่น (E: Envisaging) ระบุให้ชัดเจนในสิ่งที่ต้องการ (S: Strategy) กลวิธีที่จะก้าวไปให้ถึงการเห็นคุณค่าในตนเอง (T: Triggers) หุคินิสัยที่ทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองลดลง (E: Encouragement) สนับสนุนและให้กำลังใจ ในการสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง (E: Experimentation) ลงมือปฏิบัติ (M: Monitoring) เขียนแบบประเมินตนเองเป็นระยะ ๆ

สรุปการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลเป็นได้ว่าคุณลักษณะที่ไม่หุคินิสัยสามารถเสริมสร้าง พัฒนาได้จากประสบการณ์ที่ได้รับจากอดีต ปัจจุบัน ซึ่งบุคคลได้รับรู้และให้ความหมายกับเหตุการณ์นั้น ไปในทางบวกหรือทางลบ หากบุคคลมองคนในทางลบการเห็นคุณค่าในตนเองจะต่ำลง บุคคลต้องมีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองขึ้นมาใหม่ด้วยการมองตนเองในทางบวก ว่าคนมีความสามารถ มีความสำเร็จ หรือมีความรู้สึกว่าได้รับการยอมรับ และได้รับการมองเห็นคุณค่าจากผู้ที่มีความสำคัญต่อชีวิต และบุคคลรอบตัว ยอมรับภาพลักษณ์ของคน (Self-Image) อีกทั้งการเป็นตัวของตัวเอง คาดหวังและอยากได้ทุกอย่างตามความเป็นจริง ทำให้สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ที่คาดหวังไว้ได้สำเร็จเกิดความเชื่อมั่นและสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

งานวิจัยในประเทศ

นริสา จิตรสมนึก (2540, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มที่มีต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนกระทำผิดกฎหมายในสถานพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดขอนแก่น จำนวน 20 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 10 คน กลุ่มควบคุม 10 คน กลุ่มทดลองได้รับ

การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม กลุ่มควบคุมอยู่ในสภาพแวดล้อมปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสำรวจการเห็นคุณค่าในตนเองของคูเปอร์ส mith ฉบับนักเรียน ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลอง ที่ได้รับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

วันชัย ธรรมสังการ (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาและวิจัยในหัวข้อเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการคิดยาเสพติดของผู้ป่วยในศูนย์บำบัดรักษาเสพติดภาคใต้ โดยงานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการคิดยาและสารเสพติด โดยเน้นบทบาทของครอบครัว กลุ่มเพื่อน และบุคลิกภาพส่วนบุคคล ซึ่งผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่เป็นจุดเริ่มต้นของการทดลองเสพติด คือสภาพครอบครัวที่ไม่สมบูรณ์ ครอบครัวที่บิดามารดาทะเลาะเบาะแว้งกันเป็นประจำ ครอบครัวที่มีปัญหาหาร้าง ครอบครัวที่บิดาหรือมารดาหรือทั้งบิดาและมารดาเสียชีวิต ครอบครัวที่บิดามารดาไม่มีเวลาดูแลอบรมสั่งสอนลูกอันเนื่องมาจากหน้าที่การงาน หรือปัญหาเศรษฐกิจรวมถึงครอบครัวที่ลูกรู้สึกว่าเป็นบิดามารดาที่รักลูกไม่เท่ากัน ทั้งนี้ปัญหาส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากบิดามากกว่ามารดา และส่วนใหญ่ช่วงเวลาที่เกิดปัญหาครอบครัวนั้น จะเป็นช่วงที่ลูกอยู่ในวัยเด็กจนถึงวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่ต้องการเพื่อน เมื่อไม่มีความสุขในครอบครัวก็จะหาความสุขจากการคบเพื่อนชดเชย แต่เนื่องจากเด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูไม่สมบูรณ์ จึงขาดทักษะหรือวิจารณญาณในการเลือกคบเพื่อน และพร้อมที่จะทำตามที่เพื่อนชักชวน โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสม ถ้าสถานการณ์เช่นนี้ผนวกเข้ากับลักษณะบุคลิกภาพส่วนบุคคล เช่น การชอบลอง ชอบการท้าทาย มีบุคลิกภาพแบบมูทะลุคั้น รวมถึงการขาดความรัก ความภูมิใจในครอบครัว เด็กก็จะมีโอกาสกลายเป็นคนคิดยาเสพติดในที่สุด

สุกัญญา พิระวารณกุล (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการใช้โปรแกรมฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อความสำนึกในคุณค่าตนเองของเยาวชนชายในสถานสงเคราะห์ กลุ่มตัวอย่างเป็นเยาวชนชายที่อาศัยอยู่ในสถานสงเคราะห์เด็กชายบ้านเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 ราย แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม สำหรับกลุ่มทดลองจะได้รับการฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการปฏิบัติกิจกรรมตามปกติของสถานสงเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยความสำนึกในคุณค่าของตนเองของเยาวชนของกลุ่มทดลองในระยะหลัง การฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลสูงกว่าในระยะก่อนการฝึกทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าเฉลี่ยของคะแนนความสำนึกในการเห็นคุณค่าตนเองของเยาวชนชายกลุ่มทดลองในระยะหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อัปสรศิริ เข็มประชา (2542, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนกิ่งเพชร กรุงเทพมหานคร จำนวน 70 คน ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 35 คน

นักเรียนกลุ่มทดลองได้รับโปรแกรมส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองจากผู้วิจัย จำนวน 14 กิจกรรม สัปดาห์ละ 5 ครั้งเป็นเวลา 3 สัปดาห์ติดต่อกัน ส่วนนักเรียนในกลุ่มควบคุมทำกิจกรรมในชั้นเรียน ตามปกติ ในระยะทดลองและหลังทดลองวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับนักเรียนของคูเปอร์สมิธ และเก็บรวบรวมข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาคต้นและปลายฝ่ายวิชาการของนักเรียนจาก สมุดบันทึกการวัดผลของ โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับโปรแกรม เสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับ โปรแกรมเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเอง มีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่านักเรียน ที่ไม่ได้รับการจัด โปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศ ในประเทศแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาการเห็นคุณค่า ในตนเองสามารถกระทำได้หลายวิธี การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มเป็นวิธีการหนึ่งที่น่าหลักการของ พลังกลุ่มมาใช้เพื่อให้สมาชิกกลุ่มเกิดการเรียนรู้ โดยอาศัยการปฏิสัมพันธ์ที่เปิดเผยระหว่างสมาชิก ภายในกลุ่ม มีความเข้าใจในความคิด ความรู้สึก และการยอมรับซึ่งกันและกัน สมาชิกกลุ่มมีโอกาส แสดงความคิดเห็นให้ข้อมูลย้อนกลับ มีการแสดงบทบาทสมมติ และยังสามารถนำประสบการณ์ จากกิจกรรมกลุ่มไปใช้ในการปรับปรุงบุคลิกภาพและประสิทธิภาพในการสื่อสารระหว่างบุคคล ในสังคมภายนอกได้ และยังส่งผลให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นด้วย

งานวิจัยต่างประเทศ

อมาเกอิ (Amagai, 1997, pp. 103-111) ได้ศึกษาผลระยะยาวของความเชื่อมั่นในตนเอง ต่อความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อหาความสัมพันธ์ต่อการให้คำปรึกษาของกลุ่มตัวอย่างจาก วัยรุ่นถึงวัยรุ่น โดยใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,512 คน คัดเลือกจาก กลุ่มประชากรช่วงอายุ 13 - 39 ปี ผลการศึกษาพบว่า ช่วงอายุมีผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองและ ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเองของวัยรุ่นถึงวัยรุ่นไม่แตกต่างจาก ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง และพบว่าความเชื่อมั่นในตนเองส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองในวัยรุ่นถึงวัยรุ่น

มิลเลอร์ (Miller, 1997, pp. 1521-1522) ได้ศึกษาการนำการเรียนรู้ในการให้คำปรึกษา มาใช้ในการเสริมสร้างความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนในโรงเรียนอิลโมมิคเคิล แคมป์ส อาร์ โคลัมเบีย, ทิศใต้แคโรไลนา (Irmo Middle School, Campus R. in Columbia, South Carolina) โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้การเข้าสังคม และรู้จักการเอาใจใส่ห่วงใยผู้อื่น โดยมีความคิด ว่าจะสามารถสำรวจเกี่ยวกับตัวนักเรียนและความสัมพันธ์ที่มีต่อสังคมได้

แดเนียล (Daniels, 1998, pp. 234-258) ได้ทำการศึกษาถึงความแตกต่าง ระหว่างอายุกับ ความเข้าใจความหมายของความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนอนุบาลจำนวน 18 คน

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 20 คน มัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 20 คน มัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 18 คน และมารดา จำนวน 16 คน โดยให้กลุ่มตัวอย่างบรรยายถึงสิ่งที่ชอบและไม่ชอบเกี่ยวกับตนเอง เสนอแนะคุณลักษณะและวิธีการเพิ่มความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองในด้านความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมในสถานการณ์การแสดงความสามารถและการมีส่วนร่วมในสังคม ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างทุกช่วงอายุ เชื่อว่าที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลต่อการแสดงออก กลุ่มตัวอย่างทุกช่วงอายุ 9 ปี ใช้ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองอธิบายความรู้สึกของตนออกมาและใช้เพื่อต่อต้านการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ตนเองไม่ชอบ พบว่า วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ เท่านั้นที่เห็นว่าการแสดงออกนั้นขึ้นอยู่กับความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง

ลินน์ (Lynn, 1998, p. 75) ได้ศึกษาโปรแกรมในการเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเอง โดยการฝึกทักษะทางสังคมเพื่อลดความวิตกกังวลในเด็กทุพพลภาพจำนวน 13 คน มีการให้ความรู้และทักษะแก่ผู้ปกครองในการช่วยให้เด็กพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ใช้เวลาในการฝึก 8 เดือน การฝึกประกอบด้วย การฝึกทักษะในสังคม การลดความวิตกกังวล และโปรแกรมการส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง ผลการวิจัยพบว่า เด็กทุพพลภาพมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูงขึ้น มีความวิตกกังวลลดลง และมีการวิจัยพัฒนาทางสังคมสูงขึ้น

การคิดตามหลักโยนิโสมนติการ

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เน้นการใช้ปัญญามากกว่าความเชื่อ เมื่อพุทธศาสนิกชนมีความตั้งใจมั่นที่จะศึกษาพุทธธรรม ซึ่งเป็นสัจจะจากพระบรมศาสดา การทำความเข้าใจเกี่ยวกับพุทธธรรมมีหลากหลายขึ้นอยู่กับพื้นฐานและทัศนคติของผู้ศึกษา แม้ว่าจะมีผู้พยายามจำกัดขอบเขตของพุทธธรรมเพียงปรัชญาและคำสอน หากพิจารณาแก่นแท้ของพุทธธรรมไม่เพียงแต่การฝึกสอนหลักจริยธรรมเท่านั้น แต่สามารถนำมาเป็นหลักในการฝึกอบรมสาระความรู้ และการปฏิบัติได้อีกทางหนึ่ง ทุกคนจึงจำเป็นต้องฝึกตนให้รู้จักคิด พิจารณา ไตร่ตรอง ควบคู่ไปกับการศึกษาค้นคว้า และการปฏิบัติ คนที่เข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ต้องถึงพร้อมด้วยโยนิโสมนติการถึงจะเกิดปัญญา

ความหมายของโยนิโสมนติการ

โยนิโสมนติการ เป็นการทำหน้าที่ทางปัญญาให้เกิดความรู้ เป็นธรรมะที่ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่จะต้องสอนให้คนรู้จักใช้วิธคิด วิจัย และใช้วิธีการนั้น ๆ อย่างถูกต้องว่องไว มีนักการศึกษาให้ความหมายของโยนิโสมนติการ ดังนี้

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2543, หน้า 669-670) กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรม

ที่ว่าโดยรูปศัพท์ประกอบด้วยคำว่า โยนิโส กับ มนสิการ

โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธี ทาง
มนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง นึกถึง ใส่ใจ พิจารณา

เมื่อรวมเข้าเป็น โยนิโสมนสิการ ก็แปลกันมาว่า การทำในใจโดยแยบคาย

การทำในใจโดยแยบคายมีความหมายตามคัมภีร์ชั้นอรรถกถาและฎีกาได้ให้ความหมาย
แยกเป็นแง่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย เป็นการคิดอย่างมีวิธี ที่จะให้เข้าถึง
ความจริงได้ สอดคล้องกับแนวสังขะ(อริยสังข 4) ทำให้รู้ถึงสภาวะของสิ่งทั้งหลาย

2. ปถมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกต้อง หมายถึง ความคิดที่เป็นระเบียบ
ตามแนวเหตุผล เป็นการคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ มีขั้นตอน

3. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุผล หมายถึง การคิดตามความสัมพันธ์เหตุปัจจัย
พิจารณาหาสาเหตุให้เข้าใจถึงแหล่งที่มา ซึ่งส่งผลต่อเนื่องตามลำดับ

4. อุปปาทมนสิการ แปลว่า คิดให้เกิดผล หมายถึง การคิด การพิจารณาที่จะทำให้เกิด
กุศลกรรม เช่น ปลูกเร้าให้เกิดความเพียร เป็นต้น ถือว่าเป็นการคิดอย่างมีเป้าหมาย

นอกจากนั้นยังได้กล่าวโดยสรุปว่า โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำในใจโดยแยบคาย
รู้จักคิด และคิดอย่างมีระเบียบ การรู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลาย โดยวิธีการคิดหาเหตุผล ค้นถึงต้นสาย
และปลายเหตุ แยกแยะปัญหานั้น ๆ ให้เห็นตามสภาวะและตามเหตุปัจจัยโดยไม่เอาความรู้สึก
ของตนเข้าไปด้วย เป็นขั้นเริ่มต้นในการคิดอย่างอิสระ ส่วนระบบการศึกษาอบรมโยนิโสมนสิการ
เป็นการฝึกการใช้ความคิดอย่างถูกวิธี มีระเบียบ รู้จักคิดวิเคราะห์ ทำให้ทุกคนช่วยเหลือตนเองได้
พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2543, หน้า 7) กล่าวว่า โยนิโสมนสิการ หรือ
การพิจารณาโดยแยบคาย หมายถึงการคิดพิจารณาข้อมูลอย่างรอบคอบ เพื่อกลั่นกรองหาความจริง
นั่นคือการคิดเป็น จัดเป็นองค์ประกอบภายในตัวผู้เรียน โดยอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบและ
คิดเชื่อมโยง ตีความข้อมูลเพื่อนำไปใช้ต่อไป

โยนิโสมนสิการเป็นองค์ประกอบภายใน ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวบุคคล อาจกล่าวได้ว่า
โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดอย่างถูกวิธี มีระเบียบ ในการคิดพิจารณาสิ่งทั้งหลาย
แยกแยะปัญหาออกตามเหตุปัจจัยเพื่อหาความจริงด้วยเหตุผล โดยไม่นำเอาความรู้สึกด้วยตัณหา
มาจับและมีอิสระในความคิดของตนเอง เพื่อหาความจริงด้วยปัญญา

นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงการพัฒนาปัญญาไว้โดยสรุปว่า โยนิโสมนสิการ เป็นฐานของ
การพัฒนาปัญญา กิจกรรมการศึกษาต้องมีการพัฒนาปัญญา ปัญญาต่างจากสามัญญา ซึ่งเป็นความรู้

เหมือนกัน แต่สัญญาเป็นความรู้ที่ผู้เรียนรู้อะไรที่เห็น การใช้ปัญญาคำกับการแสดงออกมาให้มีเหตุผล เป็นการแสดงออกทางความรู้ที่ออกมาแต่ละสถานการณ์ โดยถือว่า อารมณ์หรือความรู้สึกนั้น เป็นพลังให้เกิดพฤติกรรม ซึ่งถ้าขาดปัญญาคำกับจะเป็นพลังตามอคติ ปัญญาจึงเป็นตัวที่จะมากำหนดชีวิตของเราเพื่อการแสดงออกให้เป็นที่ไปในทางที่ถูกต้อง สำหรับการศึกษายุคใหม่ที่ผ่านมาระเบิดความรู้ ในโรงเรียน เน้นสัญญาามากกว่าปัญญา คือความรู้ขั้นท่องจำ ซึ่งไปไม่ถึงปัญญา สัญญาในที่นี้ หมายถึง เป็นความรู้เฉพาะจุด “ปัญญา” แปลว่า รอบรู้ มี 2 ความหมาย คือ รู้รอบและรู้ลึก คำว่า “รู้รอบ” คือ รู้เป็นระบบหรือบูรณาการ ไม่ใช่รู้จักแยกเป็นส่วน ๆ รู้ภาพรวมครบถ้วนเหมือนกับ การต่อภาพจิ๊กซอร์ (Jigsaw) ถ้ารู้จิ๊กซอร์แต่ละชิ้นแบบแยกส่วนก็เป็นสัญญา แต่การรวมจิ๊กซอร์ ทุกชิ้นมาต่อรวมกันให้เกิดภาพที่สมบูรณ์นั้นคือ ปัญญารอบรู้

คำว่า “รู้ลึก” หมายถึง ว่าเห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหน้าฉาก สามารถโยงไปถึงหลังฉาก ของสิ่งผิวเผินที่ปรากฏ หรือรู้เท่าทัน

ปัญญา คือ รู้รอบ และรู้ลึก ช่วยให้ผู้เท่าและรู้ทัน ซึ่งรู้เท่าเอาไว้ป้องกัน รู้ทันเอาไว้แก้ไข ปัญญา แบ่งตามแหล่งกำเนิดออกเป็น 3 ประการ คือ

1. สุตมยปัญญา หมายถึง ความรู้รอบและรู้ลึกที่ปัญญาที่เกิดจาก สุตะ คือการรับข้อมูลจาก แหล่งความรู้ภายนอกตัวเรา คือจากปร โด โฆสะ คนที่มีสุตมยปัญญา มีความจำดี เป็นพหูสูตร คือ คงแก่เรียน

2. จินตมยปัญญา หมายถึง ความรู้รอบและรู้ลึกที่เกิดจากการคิด หรือพิจารณาจนพบ ข้อเท็จจริงในอริยสัจ ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานของจิตที่อยู่ภายในตัวเรา และมีโยนิโสมนสิการ เป็นจุดเริ่มต้นของการคิดถูกทาง คนที่มีจินตมยปัญญาจะฉลาด ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3. กวานมยปัญญา หมายถึง ความรู้รอบ รู้ลึกที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติ ซึ่งผ่านขั้นตอน การลองผิด ลองถูกจนเกิดทักษะในเรื่องต่าง ๆ

กระบวนการเรียนรู้ใน โรงเรียนต้องมีส่วนช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีปัญญาทั้ง 3 ประการ และเพื่อพัฒนาปัญญาทั้ง 3 ประการ พระพุทธเจ้าทรงใช้กระบวนการเรียนการสอน “ปญฺญาสุตฺติ”

ปญฺญาสุตฺติ คือ วิธีพัฒนาปัญญา 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. สัปปริสฺสังเสวะ การคบคนดี หรือมีแหล่งข้อมูลที่ดี
2. สัทธัมมัสสวณะ การศึกษาคำสอนของคนดี หรือศึกษาหาความรู้จากแหล่งข้อมูลที่ดี
3. โยนิโสมนสิการ การพิจารณาโดยแยกคาย หรือคิดเป็น
4. ธัมมานุสฺสมปฺปัติ การปฏิบัติธรรมน้อยให้ค่อยๆ ใหญ่ คือการฝึกทักษะ ซึ่งขั้นตอนของการพัฒนาปัญญา มีรายละเอียดดังนี้

1. **สัปปริสังเสวะ** การคบคนดี คือมีครูที่ดีหรือมีแหล่งข้อมูลที่ดี ครูเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ ถึงแม้ว่าผู้เรียนสำคัญ แต่ผู้เรียนก็ต้องพยายามแสวงหาความรู้ ตามแนวทางที่ครูแนะนำ ครูเป็นกัลยาณมิตร คือเพื่อนที่ดี มีเมตตาให้ความรัก ความอบอุ่นแก่ผู้เรียน และใช้วิธีการเสริมแรงทางบวก

2. **สัทธัมมัสสวนะ** ศึกษาคำสอนของครู ครูมีบทบาทในการถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักการสอนที่ดี 4 ประการ คือ แจ่มแจ้ง ชูใจ แก่ลัวกล้า ร่าเริง

แจ่มแจ้ง คือ สอนให้เด็กเข้าใจ เหมือนเห็นกับตาตัวเอง ครูต้องเข้าใจชัดเจนในเรื่องที่ตนเองสอน

ชูใจ คือ การสอนให้คล้อยตามและอยากนำไปปฏิบัติ การสอนที่ดีนั้นจะก่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติที่ดี หรือเป็นพฤติกรรมที่อาจชูใจให้เด็กนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จะเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนพฤติกรรม ซึ่งอยู่ที่การชูใจให้อยากรับ ไปปฏิบัติ นั่นคือเกิดศรัทธา

แก่ลัวกล้า ครูให้กำลังใจด้วยการยกตัวอย่างบุคคลที่ประสบความสำเร็จ หรือครูทำให้ดูเป็นแบบอย่าง

ร่าเริง คือ เรียนแล้วไม่เครียด มีความสุขสนุกในการเรียน เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรม มีอารมณ์คล้อยตามบทเรียน ไม่เบื่อหน่าย

3. **โยนิโสมนสิการ** การคิดเป็น เรียนแล้วต้องคิดจึงจะได้ความรู้ เมื่อเด็กรับข้อมูลจากครู เด็กต้องคิดย่อยข้อมูลนั้น ปัญญาจึงจะเกิดขึ้นตลอดเวลาในทุก โอกาส ครูต้องสอนวิธีที่ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ ให้แก่ผู้เรียน สอนวิธีคัดสรรข้อมูล วิธีคิดสังเคราะห์ข้อมูล เมื่อนำไปใช้แล้วต้องมีสุขสำหรับรับข้อมูล และมีจินตนาการคือการคิดวิเคราะห์ การคิดเป็นอย่างนี้ก็คือโยนิโสมนสิการ

4. **ธัมมานุสัณฺณมปฏิบัติ** แปลว่า ปฏิบัติธรรมน้อยให้คล้อยธรรมใหญ่ หมายถึงเลือกหัวข้อธรรมย่อย มาปฏิบัติให้สอดคล้องกับธรรมใหญ่ คือเป้าหมายที่เราต้องการนั้นคือ เมื่อเรียนจากครู หรือรับข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ จนได้ สุตมยปัญญา (ความจำดี) แล้วจึงคิดวิเคราะห์เรื่องนั้นจนเกิด จินตามยปัญญา (การคิดถูกทาง) จากนั้นถึงขั้นสุดท้าย คือ ธัมมานุสัณฺณมปฏิบัติ คือ การนำความรู้ที่คิดได้นั้น ไปทดลองทำงานเกิดทักษะ นั่นคือ ขั้นปฏิบัติการซึ่งจะทำให้เกิดภาวนามยปัญญา คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงนี้คือปัญญานขั้นสูงสุด

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2543, หน้า 675-727) กล่าวว่า วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ คือ การนำเอาโยนิโสมนสิการมาใช้ในทางปฏิบัติ วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการว่าโดยหลักการมี 2 แบบ คือ โยนิโสมนสิการที่มุ่งสกัดกั้น หรือกำจัดอวิชชาโดยตรง ประการหนึ่งและโยนิโสมนสิการ ที่มุ่งเพื่อสกัด หรือบรรเทาตัณหา อีกประการหนึ่ง

สมัย พรหมประคินฐ (2546, หน้า 51-52) ได้กล่าวสรุปว่า โยนิโสมนสิการมุ่งกำจัด อวิชชาโดยตรง เพราะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตรัสรู้ ส่วน โยนิโสมนสิการแบบสัจคั่น หรือบรรเทาตัณหา มักใช้เป็นข้อปฏิบัติขั้นต้น ๆ ซึ่งมุ่งเตรียม พื้นฐานหรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมให้เป็นผู้พร้อมสำหรับการปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป

วิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ พอประมวลเป็น 10 แบบ ดังนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไขด้วยการค้นหาสาเหตุ และปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา
2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นการคิดที่มุ่งให้มอง และให้รู้จักสิ่งทั้งหลาย ตามสภาวะของมันเอง แต่เน้นในแง่การจำแนกแยกแยะจึงเรียกว่า “วิภังคะ” วิธีคิดวิเคราะห์
3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา คือ มองอย่างรู้เท่าทัน ความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งจะต้องเป็นอย่างนั้น ๆ ตามธรรมดาของมันเอง ในฐานะที่มันเป็น สิ่งที่เกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประดังกัน จะต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยธรรมดาที่ว่ามัน
4. วิธีคิดแบบอริยสัจจ์ หรือคิดแบบแก้ปัญหา ซึ่งเริ่มต้นจากพิจารณาทุกข์: สภาพปัญหา สมุทัย: เหตุแห่งทุกข์ นิโรธ: ความดับทุกข์ และมรรค: ทางดับทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์
5. วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์ หรือคิดตามหลักการและความหมาย คือ พิจารณาให้เข้าใจ ถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมกับอรรถ หรือหลักการกับความมุ่งหมาย ช่วยให้บุคคลรู้ขอบเขตและ ขั้นตอนของการปฏิบัติ เพื่อให้ได้ผลตรงตามความมุ่งหมาย
6. วิธีคิดแบบคุณโทษ และทางออก เป็นการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง อีกแบบหนึ่ง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริงตามที่สิ่งนั้น ๆ เป็นอยู่ทุกแง่บนพื้นฐานความตระหนัก ที่ว่าทุกสิ่งในโลกนี้มีทั้งส่วนดีและส่วนด้อย
7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้ – คุณค่าเทียม เป็นวิธีคิดที่สามารถแยกแยะได้ว่า คุณค่าแท้คือ อะไร คุณค่าเทียมคืออะไร เป็นวิธีคิดที่เกี่ยวข้องกับ “ความต้องการ” และ “การระคิดประเมินค่า” ของบุคคล
8. วิธีคิดแบบอุปมาปลูกเร้าคุณธรรม หรือวิธีคิดแบบเร้ากุศล เป็นวิธีคิดที่รู้จักนำเอา ประสบการณ์ที่ผ่านพบคิดปรุงแต่งไปในทางที่ดีงาม เป็นประ โยชน์ เป็นกุศล ทำให้มีทัศนคติที่ดี ต่อบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม มีจิตใจที่ผ่องแผ้ว แสดงออกเป็นพฤติกรรมในทางสร้างสรรค์ ต่อไป
9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ คำว่า ปัจจุบันในที่นี้ ตามนัยแห่งพุทธธรรมมิได้หมายความว่ากาลเวลาที่กำลังเกิดสภาวะต่าง ๆ เท่านั้น

หากยังหมายถึง กระบวนการเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่เป็นผลของสภาวะที่เกิดขึ้น แล้วมีกำลังเป็นอยู่ และจะเกิดขึ้นในเวลาต่อไป ผู้มีวิริยคติแบบนี้จะมีสติ รู้คิดเท่าทันกระบวนการของสภาวะต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา จึงรู้จักใช้ประโยชน์บทเรียนจากอดีต ทำภารกิจปัจจุบันอย่างเต็มความสามารถ และฉลาดที่จะวางแผนอนาคต

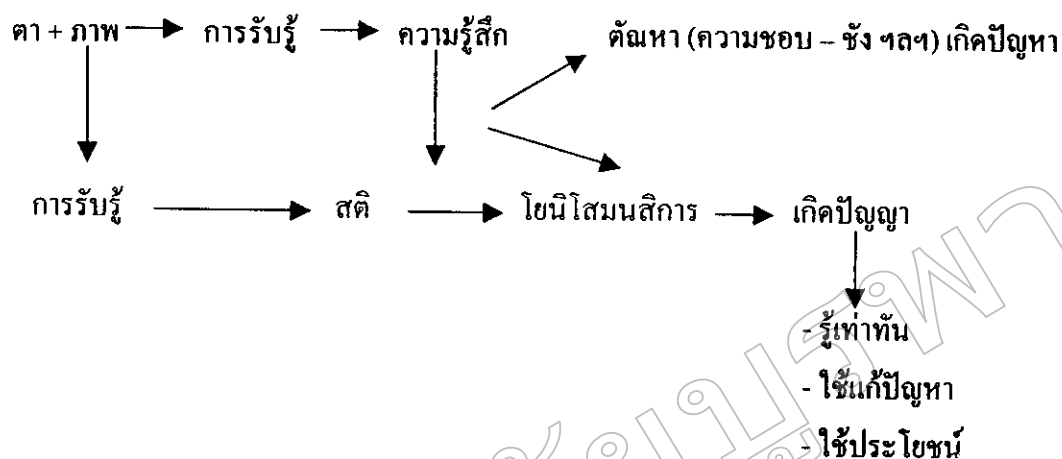
10. วิริยคติแบบวิเศษชาต เป็นวิริยคติที่เชื่อมโยงกับวิริยเหตุ เพราะก่อนจะพูดต้องคิดก่อน สิ่งที่ถูกดึงมาจากความคิดทั้งสิ้น เป็นการคิดจำแนกแยกประเด็นและแง่มุมต่าง ๆ อย่างครบถ้วน ตามความเป็นจริง สอดคล้องกับสถานการณ์และเงื่อนไขของเหตุและผลทุกประการ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิริยคติตามหลัก โยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธี เพื่อให้กลุ่มนักเรียนที่มาจากครอบครัวแตกแยกแต่ละคน ได้ฝึกฝน ในการใช้ความคิดเพื่อพัฒนาปัญญา ให้เกิดขึ้น เพื่อใช้เพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองและเสริมสร้างสัมพันธภาพทางสังคมที่ดียิ่งขึ้น สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าและสร้างสรรค์

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2542, หน้า 21) กล่าวว่า เมื่อโยนิโสมนสิการเกิดขึ้นแล้ว หมายถึง ได้มีจุดเริ่มต้นของการพัฒนาปัญญาได้เกิดขึ้นแล้ว จากนั้นการคิดที่ใช้ปัญญาก็จะเจริญงอกงามยิ่งขึ้น นำไปสู่การแก้ปัญหาอันเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ได้ เป็นการตระหนักรู้ในตนเอง และเห็นคุณค่าของตนเองในอันที่จะใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหาก็กลุ่มผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

สุมน อมรวิวัฒน์ (2544, หน้า 57-58) กล่าวว่า วิธีการคิดตามหลักของโยนิโสมนสิการนี้เป็นหลักกรรมภาคปฏิบัติที่ใช้ประโยชน์ได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา ไม่ต้องรอนำไปใช้ ก็ต่อเมื่อมีเรื่องถึงจะเก็บเอาไปนั่งขบคิด แต่พึงใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันที่เป็นอยู่ได้ทุกที่ทุกเวลา ยังเป็นวิริยคติที่ช่วยการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีสติรู้จักรอบคอบในการพิจารณาค้นสายปลายเหตุปัญหาก่อนให้เกิดประสบการณ์รับรู้ในทางที่จะไม่เกิดทุกข์ ไม่ก่อปัญหา ไม่มีโทษ แต่ให้เป็นไปเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่คนและบุคคลอื่น เพื่อความเจริญงอกงามในกุศลธรรม เพื่อเสริมสร้างนิสัยและคุณลักษณะที่ดี เพื่อความรู้ตามเป็นจริง เพื่อฝึกอบรมคนในแนวทางที่นำไปสู่อิสระ หลุดพ้นจากการเป็นทาสของวัตถุ ความโลภ ความมัวเมาในลาภยศ ความริษยา

ก่องแก้ว เจริญอักษร (2539, หน้า 39) ได้เสนอการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ โดยกล่าวถึงความคิดที่เป็นโยนิโสมนสิการ เป็นความคิดที่เป็นการศึกษา เพราะได้ใช้สติควบคุมไว้ให้รู้ตัวอยู่เสมอ เมื่อมีสติอยู่กับตัวยอมทำให้ใช้ความคิดตามหลักเหตุผลได้ นั่นคือ การใช้ปัญญา โดยมีกระบวนการคิดตามขั้นตอน ดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

นอกจากนั้น สุนน อมรวิวัฒน์ ยังได้กล่าวสรุปว่า การสอนโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการฝึกคิด ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น โดยเน้นหลักการคิด โดยแยกคายเป็น คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี คิดเป็นทาง คิดถูกทาง คิดมีเหตุผล คิดให้เกิดผล การสอนคิดแบบโยนิโสมนสิการ หมายถึง การสอนให้ผู้เรียนใช้ความคิดจากสิ่งที่ได้ศึกษาในทุกเรื่อง ซึ่งได้มาจากการได้พบเห็น ได้ยิน ได้ฟัง หรือจากการที่ได้ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 รับรู้เรื่องราวต่าง ๆ และนำมา เพื่อเข้าสู่ระบบการใช้ความคิดให้ถูกต้อง ตามความหมายที่เข้าใจ คือ การคิดเป็นนั่นเอง

การสอนให้ผู้เรียนใช้ความคิดพิจารณาให้แยกคายจนเข้าถึงความจริง การใช้ความคิดดังกล่าว จะต้องฝึกหัดให้ถูกวิธีที่ เรียกว่า คิดเป็นหรือคิดแบบโยนิโสมนสิการ นี่คือการกระทำของการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนได้รู้จักใช้ความคิดในการแก้ไข้ปัญหา ซึ่งโดยตัวโยนิโสมนสิการ ไม่ใช่ตัวปัญญาเอง แต่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญญา คือ ให้เกิดสัมมาทิฐิ ตัวสัมมาทิฐินี้ก็ทำให้เกิดการใช้ปัญญาพร้อมกับทำให้ปัญญางอกงามยิ่งขึ้นไป

กิตติ พัฒนตระกูลสุข (2542, หน้า 22) ได้แบ่งขั้นตอนการทำงานของโยนิโสมนสิการ ออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การรับรู้อารมณ์หรือประสบการณ์ภายนอก กับการคิดค้นพิจารณาอารมณ์หรือเรื่องราวที่เก็บเข้ามาแล้วภายใน ลักษณะที่พึงสังเกตอย่างหนึ่งของการรับรู้ด้วยโยนิโสมนสิการ คือ การรับรู้เพื่อเพียงเป็นการรับรู้ที่ถูกต้องตามจริง และเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการคิดจะเอา ไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และทำกิจต่าง ๆ ต่อไป หรือเป็นการรับรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางสติปัญญา สำหรับผู้ใช้โยนิโสมนสิการสำเร็จ จะเป็นผู้มีคุณภาพทางอารมณ์ใหม่อย่างบริสุทธิ์ เกิดขึ้นมาอย่างเด่นชัด เกิดคุณธรรมสืบต่อคุณค่าทางด้านความงดงาม ความอ่อนโยนของชีวิต

มีความสดชื่นผ่อนคลาย ปลอดโปร่ง เบิกบานใจ และยังเป็นตัวเชื่อมให้บุคคลได้ติดต่อกับโลกภายนอก อย่างถูกต้อง โดยทางจิตใจของตนเอง ได้แก่การรับรู้และมีความคิดที่ก่อให้เกิดปัญญา

อาร์ณีย์ ไทยบัณฑิตย์ (2545, หน้า 44-45) ได้เสนอการสอนให้คิดเป็นตามแนวพุทธวิธีสอน นำมาใช้โดยจัดให้สอดคล้องกับวิธีการสมัยปัจจุบัน ซึ่งมีหลายวิธีการ เช่น การสอนสมรรถภาพตามรูปแบบของกานเนย์ (Gagne) วิธีการทางวิทยาศาสตร์ วิธีการสร้างความคิดรวบยอด (Conceptual Learning) วิธีการสอนแบบสืบสวน สอบสวน (Inquiry Method) วิธีการพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) วิธีการทำความเข้าใจค่าอันนิยม (Value Clarification) วิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) พร้อมกันนี้ก็ได้นำเสนอรูปแบบกระบวนการสอนให้คิดตามเหตุพุทธวิธีประยุกต์ สามารถจัดขึ้นได้ทั้งภายในชั้นเรียน และจัดเป็นกิจกรรมเสริมประสบการณ์ของนักเรียน เน้นการมีส่วนร่วม การฝึกปฏิบัติและการนำไปใช้ในชีวิตจริง ครูต้องจัดบรรยากาศ สื่อการสอน วิธีการ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ให้นักเรียนได้เห็น ได้คิด ได้ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สามารถเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาได้ กระบวนการสอนดังกล่าวนี้มี 4 ขั้นตอน คือ

1. การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการพระพุทธเจ้าทรงให้วิธีการที่บุคคลจะสามารถรวบรวมข่าวสารความรู้ได้คือต้องประกอบด้วย พหุสูตร 5 คือ อ่านมาก ฟังมาก จำได้ ให้อยู่เสมอจนชำนาญ ใส่ใจนึกคิดพิจารณาจนขึ้นใจ มีปัญญาประจักษ์แจ้ง มีความเข้าใจลึกซึ้ง สืบสวนถึงแหล่งที่มาในการให้และรับข่าวสาร มีการพิสูจน์กลั่นกรองข่าวสารนั้นให้เกิดประโยชน์ มีคุณค่าต่อการตัดสินใจและการปฏิบัติ
2. การประเมินค่าเพื่อหาคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ขั้นนี้เป็นการนำข่าวสารความรู้ที่ได้มา จัดสรุปประเด็นข่าวไว้อย่างเป็นระเบียบและประเมินค่าว่าประเด็นไหนถูกต้องดีงาม เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดแท้จริง ประเด็นใดบกพร่อง ผิดพลาด ชั่วร้าย ไม่ถูกไม่ควร การศึกษาจึงเน้นที่ความสามารถของบุคคลที่จะประเมินค่าของวิธีการและสิ่งต่าง ๆ อย่างมีจริยธรรม
3. การเลือกและตัดสินใจ เป็นวิธีคิด โดยแยกคาววิธีหนึ่ง วิธีคิดแบบคุณ-แบบโทษ และทางออก (อัสสาทะ-อาทีนวะ-นิสสรณะ) และบุคคลจะต้องรู้จักพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ทั้งในด้านที่ดี ด้านร้าย รู้จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติและสามารถเลือกทางออกที่ให้บรรลุจุดหมายนั้นได้ การเลือกและการตัดสินใจหลังจากที่ได้ประเมินค่าข้อมูลต่าง ๆ ไว้หลาย ๆ ทางแล้วนั้น นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในกระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา เพราะถ้าเลือกและตัดสินใจ ผิดพลาด หรือมีความลังเลไม่กล้าตัดสินใจ บุคคลนั้นย่อมไม่สามารถแก้ปัญหาได้และอาจหลีกเลี่ยงไปจากสถานการณ์นั้น ๆ กล่าวคือ ไม่สามารถจะดับทุกข์ได้แม้ว่าจะรู้วิถีทางแห่งการดับทุกข์
4. การปฏิบัติ การปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่ละเอียดอ่อนมาก จำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานและหลักเกณฑ์ที่ดีเป็นแนวทางที่แนะนำและต้องฝึกอบรม ปรับตัว ปรับจิตใจให้มีความอดทน ประณีต

จึงอยู่ในสังคมได้ราบรื่น พื้นฐานในการปฏิบัติคนที่บุคคลพึงสังวรอยู่เสมอ พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักไว้อย่างแน่นอนที่สุดแล้ว หากใครปฏิบัติตามหลักการนี้ ไม่มีทางวิบัติ เรียกว่า สัปปริสธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วย

1. การปฏิบัติตนตามหลักการ – กฎเกณฑ์
2. การปฏิบัติตนตามสาระ และความมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้
3. การปฏิบัติตนตามสภาพฐานะ ความสามารถ
4. การปฏิบัติตนตามหลักความพอดี รู้จักประมาณ
5. การปฏิบัติตนเหมาะสมกับกาลเวลา
6. การปฏิบัติตนให้เหมาะกับกลุ่มคน ชุมชน
7. การปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ

การจัดระบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธี มีระบบการเรียนรู้ที่สามารถนำเอาหลักทฤษฎีแนวคิดทางการศึกษาสมัยใหม่มาจับก็พบความทันสมัยและลักษณะพิเศษของระบบการเรียนการสอนตามหลักของพุทธศาสนา อย่างนามหัตถจรีย์ (สุมน อมรวิวัฒน์, 2530) แนวคิดดังกล่าวได้มีผู้ทำการวิจัย โดยนำหลักการสอนคิดแบบ โยนิโสมนสิการมาทดลองหลายท่าน เช่น

วรรณ สุติวัจิตร (2527, บทคัดย่อ) ได้ทดลองสอนจริยศึกษา โดยการสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ ตามแนวพุทธวิธีให้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า การสอนโดยการสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการตามแนวพุทธวิธี นักเรียนมีการเรียนรู้ โดยมีดัชนีผลคณิต หลังการสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และความถี่รวมข้อเท็จจริงธรรมของนักเรียนที่สอนตามแผนการสอนปกติ และ ที่สอน โดยวิธีการสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05

สมาน สาครจิตร (2532, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการเรียนคณิตศาสตร์ เจตคติ ของนักเรียนที่มีต่อครูและการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วย วิธีสอนแบบสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนคณิตศาสตร์ด้วย วิธีสอนแบบสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการ มีการเรียนรู้และมีการพัฒนาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนั้นเจตคติของนักเรียนที่มีต่อครูและการเรียนคณิตศาสตร์ดีขึ้นกว่าก่อนสอน โดยดูจากดัชนีผลคณิตของคะแนนการประเมินเจตคติ หลังการสอน

ฉันทา พัฒนากุล (2533, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสามารถในการตัดสินใจแก้ปัญหา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ได้นำการสอนโดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการมาประยุกต์ พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหา เมื่อเผชิญกับสถานการณ์สูงกว่าเกณฑ์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสูงกว่าเกณฑ์ และยังมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอีกด้วย

พจนารถ บัวเขียว (2535, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอน โดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้วิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาจริยธรรมกับบุคคลของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มทดลองระยะหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุปราณี การพึ่งตน (2542, บทคัดย่อ) ศึกษาผลการสอนโดยสร้างศรัทธาและ โยนิโสมนสิการต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการแก้ปัญหาทางการพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลในระยะหลังการทดลอง กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฉันทา สุปหล่อ (2542, บทคัดย่อ) ศึกษาการใช้การปรึกษาแบบพุทธจิตวิทยาเพื่อลดความวิตกกังวล ในการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา และเพื่อพัฒนาวิธีการคิดตามหลัก โยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่านักเรียนที่เข้าร่วม โปรแกรมการปรึกษาแบบพุทธจิตวิทยามีคะแนนความวิตกกังวลในการสอบเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในระยะ หลังการทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลอง นักเรียนที่เข้าร่วม โปรแกรมการปรึกษากลุ่มแบบ พุทธจิตวิทยารายงานว่า สามารถพัฒนาความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ได้ดีขึ้น และสามารถนำเทคนิค วิธีการต่าง ๆ ในการผ่อนคลายความวิตกกังวล และวิธีคิดตามแนว โยนิโสมนสิการที่เรียนรู้จากกลุ่ม ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

อารุณี ไทยบัณฑิต (2545, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่าง มีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การฝึกคิดแบบ โยนิโสมนสิการ ผลการวิจัย พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างได้รับการฝึกคิดแบบ โยนิโสมนสิการและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนได้รับการฝึกคิดแบบ โยนิโสมนสิการมีความสามารถ

ในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีคะแนนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สูงกว่ากลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สิริมา กลิ่นกุหลาบ (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการตัดสินใจของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาจริยธรรมที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี ตามระบอบประชาธิปไตย ด้วยชุดการสอนแบบโยนิ โสมนสิการ กับชุดการสอนแบบกระบวนการ กระง่างค่านิยม พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและมีความสามารถในการตัดสินใจสูงขึ้น

สมัย พรหมประคิชฐ (2546, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการให้คำปรึกษากลุ่มโดยการประยุกต์การคิดตามหลัก โยนิ โสมนสิการของศาสนาพุทธ ต่อความว่าเหวของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านเขาบ่อแก้ว จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่าวิธีคิดแบบ โยนิ โสมนสิการสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการคิดใหม่แทนการคิดวิธีเดิม ทำให้เกิดผลได้ตามเป้าหมาย ได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ ได้ดีส่งผลร่วมกันต่อความว่าเหวของผู้สูงอายุที่ใช้โปรแกรมการให้คำปรึกษา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิีททดลองกับระยะเวลาของการทดลองมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ เห็นได้ว่าการนำวิธีการคิดแบบ โยนิ โสมนสิการมาใช้กับผู้เรียนแล้ว ส่งผลถึงความสามารถในการคิดสูงขึ้น ดังนั้น การปลูกฝังและการฝึกคิดตามหลัก โยนิ โสมนสิการนับว่ามีความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยเป็นอย่างยิ่ง ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ใช้กิจกรรมกลุ่มมาใช้ใน โปรแกรมวิธีคิดตามหลัก โยนิ โสมนสิการเพื่อให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง ดังนั้น จึงเรียบเรียงสาระของกิจกรรมกลุ่มมาพอสังเขป

ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม

ในการที่บุคคลแต่ละคนมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มนั้น ย่อมมีการทำกิจกรรมบางประการร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อการดำรงชีวิต เพื่อการแก้ไขปัญหา เพื่อดำเนินกิจกรรม การงานในหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย ดังนั้น จึงมีผู้ให้ความหมายของคำว่ากิจกรรมกลุ่ม ไว้ดังนี้

บุหงา วชิระศักดิ์มิ่งคล (2526, หน้า 35) ได้กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ที่ให้สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วย ตัวเอง เนื่องจากมีโอกาสวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเองและผู้อื่น ตลอดจน ได้วิเคราะห์สถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกลุ่ม โดยการช่วยเหลือและ/หรือสนับสนุนจากผู้นำกลุ่มตลอดเวลาที่ร่วมกระทำกิจกรรมเหล่านั้น และมีผลทำให้บุคคลมีความเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน

จารุลักษณะ พินพรหมราช (2529, หน้า 6) ได้กล่าวสรุปในทำนองเดียวกันว่า กิจกรรมกลุ่มหมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งได้มาจากการที่ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กัน มีการร่วมมือในการแก้ปัญหา หรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน และผู้เรียนแต่ละคนเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียน และผู้เข้าร่วมกลุ่มซึ่งเกิดขึ้นในขณะนั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ในด้านการทำงาน และด้านอื่น ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกทุกคน

วาสนา รอดเชียง (2540, หน้า 9) ได้สรุปความหมายของคำว่ากลุ่มดังนี้ กลุ่ม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน มีปฏิสัมพันธ์กันมีความสนใจร่วมกัน มีการยอมรับ และเข้าใจกัน โดยมีการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกัน มีจุดมุ่งหมายที่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแก้ปัญหาหรือมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน ซึ่งสมาชิกจะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน

จุฑาทิพย์ แก้วมณี (2546, หน้า 14) ได้สรุปความหมายกิจกรรมกลุ่ม หมายถึง ประสบการณ์ การเรียนรู้ซึ่งได้จากการที่สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กัน มีการร่วมมือกันแก้ไขปัญหา หรือกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดร่วมกัน สมาชิกแต่ละคนจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยวิเคราะห์จากพฤติกรรมของสมาชิกและผู้เข้าร่วมกลุ่ม ซึ่งเกิดขึ้นในขณะนั้น และให้สมาชิกนำเอาประสบการณ์ที่ได้รับจากกลุ่มไปใช้ในการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

สรุป กิจกรรมกลุ่มหมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน โดยสมาชิกกลุ่มจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและสมาชิกสามารถแสดงบทบาทและหน้าที่ที่เหมาะสม เพื่อให้กลุ่มบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้โดยใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การแสดงบทบาทสมมุติ การอภิปราย การสังเกต ฯลฯ ทำให้เกิดการเรียนรู้ในด้านการทำงานและด้านอื่น ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อสมาชิก

คุณค่าของกิจกรรมกลุ่ม (Values in Group Work)

กมลเพชร ฉัตรศุกกุล (2521, หน้า 10-14) กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า การทำกิจกรรมกลุ่มนั้นมีคุณค่าสำหรับสมาชิกในกลุ่ม เพราะในขณะดำเนินกิจกรรมกลุ่มนั้นบุคคลจะมีความเจริญงอกงามเพิ่มความมั่นใจในตนเอง มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเอง (Self concept) ดีขึ้น เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า เป็นต้น กิจกรรมกลุ่มสามารถสร้างพัฒนาการให้กับบุคคลในกลุ่มเป็นอย่างดี เช่น การสร้างพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคม เมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเขาได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่อง การปฏิบัติตนในสังคมและในขณะเดียวกัน ก็จะเรียนรู้เรื่องการควบคุมและการแสดงออกทางอารมณ์ด้วย ทั้งนี้เพราะเขาจะได้รับประสบการณ์จากสมาชิกแต่ละคน เนื่องจากบุคคลบางคนแสดงออกในทางที่ดี แต่สำหรับบางคนที่แสดงตัวไม่เหมาะสม ตลอดจนการแสดงออกทางอารมณ์อย่างไม่เหมาะสม เช่น โกรธโดยไม่มีเหตุผลสมาชิกคนอื่น ๆ ก็จะไม่เอาเยี่ยงอย่าง เพราะได้มองเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มสามารถให้ประสบการณ์ทั้งทางสังคม และอารมณ์ได้

เป็นอย่างดี ซึ่งหมายถึง การสร้างพัฒนาการในตัวสมาชิกรุ่นเอง นอกจากนี้กิจกรรมกลุ่มยังสร้างความเจริญงอกงามด้านความรู้และทักษะด้วย โดยในขณะที่นักเรียนได้มีโอกาสทำงานเป็นกลุ่มนั้น อาจจะได้รับความรู้ และทักษะบางประการ ตัวอย่างเช่น การพูดในที่สาธารณะ การอภิปรายกลุ่ม กฎระเบียบในการทำงานเป็นหมู่คณะ การประสานงาน เป็นต้น

การทำงานเป็นกลุ่มนั้น จะเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีการประเมินค่าตนเองในสถานการณ์ทางสังคม บุคคลแต่ละคนเกิดความสำนึกเรื่องความสามารถและขอบเขตความสามารถของตนเอง ตัวอย่างเช่น นักเรียนบางคนอาจจะมีความต้องการที่จะแสดงออกในด้านคำพูดให้ดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สามารถร่วมอภิปรายกลุ่มได้ดีขึ้น การที่ได้รับตำแหน่งผู้นำกลุ่ม จะทำให้มีทักษะในการติดต่อกับบุคคลอื่น เมื่อมีการแพ้ในการเลือกตั้งอาจจะทำให้เขาต้องทำการวินิจฉัย ถึงสาเหตุที่ไม่ได้รับเลือก การอยู่ในตำแหน่งที่ต้องรับผิดชอบมาก จะแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งและความอ่อนแอ อุปนิสัยด้านความคิดของสมาชิกแต่ละคนจะเป็นสิ่งท้าทายให้กลุ่มเพื่อนร่วมงาน ดังนั้นในการร่วมกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนได้รับการชักนำให้มีการค้นพบตนเอง และมีความเข้าใจในตนเอง

นอกจากนี้ การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่มยังช่วยฝึกทักษะที่จำเป็นบางประการดังที่ วิลเลอร์ สันถะ โทมล (2522, หน้า 20) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. ทักษะทางสังคม (Social Skill) เป็นทักษะที่ช่วยให้อยู่ร่วมกันและทำงานกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เช่น ทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น การรับผิดชอบต่อหน้าที่ การรู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่น

2. ทักษะในการศึกษาค้นคว้า (Study Skill) เป็นทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพูด การฟัง การอ่าน และการรายงาน

3. ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skill) ได้แก่ ทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิพากษ์วิจารณ์ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีเหตุผล

4. ทักษะในการทำงานกลุ่ม (Group Work Skill) เป็นทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น ทักษะในการวางแผนงาน การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

จันทิภา ลิ้มปิเจริญ (2522, หน้า 79) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เป็นวิธีการที่ช่วยให้สมาชิกในกลุ่มได้มีพัฒนาการในด้านทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรม เพราะกิจกรรมกลุ่มเน้นกิจกรรมที่นำไปสู่การปฏิบัติจริง สู่การวิเคราะห์ทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นผู้เรียนยังยอมรับข้อบกพร่องของตนเองและพร้อมที่จะแก้ไข นอกจากนี้การทำ

กิจกรรมกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักรับผิดชอบในบทบาทของตนเอง รู้จักแก้ปัญหา เป็นคนมีเหตุผล สอนให้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้ดี

วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรสุภกุล (2522, หน้า 170-172) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มว่า เพื่อพัฒนาบุคคลโดยอาศัยผู้จัดกิจกรรมกลุ่มที่มีความสามารถตลอดจนรู้ และเข้าใจกระบวนการของการจัดกิจกรรมกลุ่มเป็นอย่างดี จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มกล่าวได้ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในตนเอง การอยู่ร่วมกับสมาชิกอื่นในกลุ่มจะมีส่วนช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองได้ดีขึ้น เช่น รู้ความสามารถของตนเอง รู้ข้อบกพร่อง ทั้งนี้เพราะกลุ่มจะมีปฏิกิริยาให้เห็นข้อเท็จจริงได้

2. เพื่อให้เข้าใจบุคคลอื่น เมื่อสมาชิกในกลุ่มได้ทำกิจกรรมร่วมกันย่อมจะทำให้เกิดการเรียนรู้ และรู้จักซึ่งกันและกันได้ดีขึ้น

3. เพื่อให้บุคคลสามารถทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น

ประนอม เดชชัย (2531, หน้า 101 – 102) กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ คือ ความเข้าใจตนเอง และเข้าใจบุคคลอื่นในกลุ่มซึ่งจะทำให้บุคคลปรับตัวเข้ากับบุคคลในกลุ่มได้เกิดการเรียนรู้เรื่องของตนเองได้ดีขึ้น เช่น รู้จักข้อบกพร่องของตนเอง หรือรู้ว่าตนเองเป็นคนอย่างไรเมื่อเทียบกับบุคคลอื่นในกลุ่ม เกิดความเข้าใจในบุคคลอื่นในกลุ่มที่สมาชิกในกลุ่มได้ทำกิจกรรมร่วมกันย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ และรู้จักซึ่งกันและกัน ทราบถึงข้อดี และข้อเสีย ข้อบกพร่องทั้งของตนเองและคนอื่น อันจะเป็นแนวทางให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกันตลอดจนการปรับตัวเข้าหากัน

2. เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการทำงาน หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ประสบการณ์ที่จัดในกิจกรรมกลุ่มจะช่วยให้สมาชิกได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกัน เพราะไม่มีมนุษย์คนใดอยู่คนเดียวได้โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ฉะนั้นการฝึกกิจกรรมกลุ่มในการเรียนการสอน จะช่วยฝึกให้บุคคลเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการทำงานและร่วมมือกันแก้ปัญหา

3. เพื่อให้ผู้เรียนฝึกความรู้สึกทางด้านคุณธรรม และจริยธรรมในระหว่างร่วมกิจกรรมกลุ่ม เช่น ฝึกความรู้สึกอดทน ฝึกการยอมรับความคิดเห็นของส่วนรวม เป็นต้น สิ่งที่ได้มาจากกิจกรรมกลุ่มเหล่านี้จะ ไปช่วยพัฒนาตัวบุคคลและสังคมต่อไป

ขนาดของกลุ่มที่ใช้กิจกรรมกลุ่ม

ชอว์ (Shaw, 1981, p. 4) ได้กล่าวถึงขนาดของกลุ่มแตกต่างกันออกไปว่า กลุ่มย่อยควรมีสมาชิก 10 คน เป็นอย่างมาก แต่ถ้ามีสมาชิกจำนวน 30 คนขึ้นไป จะจัดเป็นกลุ่มใหญ่และถึงแม้ว่ากลุ่มจะมีสมาชิก 30 คน ก็อาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยได้ จำนวนสมาชิกไม่ได้เป็นปัญหาสำคัญ แต่ส่วน

ประกอบอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ ความสัมพันธ์ของสมาชิกและความร่วมมือในการทำงานของสมาชิกจะมีความสำคัญต่อการทำงานของกลุ่มมากกว่า

เยวพา เดชคุปต์ (2517, หน้า 34) กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มที่จะช่วยให้การทำงาน หรือ การเรียนการสอนประสพผลดี ควรเป็นกลุ่มขนาดเล็กประมาณ 5 – 15 คน

จำเนียร ช่างโชติ และคณะ (2521, หน้า 25) ซึ่งกล่าวว่า ในวงการศึกษานักจิตวิทยามักศึกษากลุ่มขนาดเล็กที่มีสมาชิกไม่เกิน 15 คน เพราะเป็นความสัมพันธ์ได้อย่างใกล้ชิด และในด้านการเรียนที่ได้ผลดีกว่ากลุ่มขนาดใหญ่

คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2530, หน้า 26) ได้กล่าวว่า ขนาดของกลุ่มอาจจะเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ในการพิจารณาธรรมชาติของปฏิสัมพันธ์ของกลุ่ม กลุ่มที่มีขนาดแตกต่างกัน จะทำให้กระแสการปฏิสัมพันธ์แตกต่างกันไปด้วย ในกลุ่มที่มีสมาชิกมากเกินไป สมาชิกจะต้องทำงานซับซ้อนกัน บางคนคาดหวังว่าจะได้รับผิชอบทั้งหมด ในขณะที่คนอื่น ๆ รู้สึกคับข้องใจที่ไม่มีงานทำ ไม่มีโอกาสได้ใช้ทักษะที่ตนเองมีอยู่ ขนาดของกลุ่มไม่ควรเกิน 15 คน จะใหญ่เท่าใดขึ้นอยู่กับความจำเป็นของบุคคลในกลุ่ม

เพทเทอร์สัน (Pettersson, 1983, p. 105) กล่าวว่า การใช้กิจกรรมเป็นกลุ่ม ควรจัดสัปดาห์ละ 2 ครั้ง แต่ถ้านเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อย อาจจัดสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ช่วงเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสำหรับเด็กประถมศึกษาควรใช้เวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง เพราะเด็กอาจจะเกิดความเบื่อหน่ายได้

เยวพา เดชคุปต์ (2517, หน้า 163 – 166) ได้กล่าวถึง ลำดับของการเรียนรู้ตามวิธีการบวนการกลุ่ม แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

1. ระยะการมีส่วนร่วม (Participation or Involvement Stage) ระยะนี้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม และเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ หรือคิดค้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ นั้นด้วยตนเอง ผลการเรียนรู้จะเกิดจากผู้เรียนโดยตรง ผู้ที่มีส่วนร่วมมากก็จะได้รับผลการเรียนรู้มากขึ้น การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการมีส่วนร่วมในด้าน ต่าง ๆ

2. ระยะวิเคราะห์ (Analysis Stage) เป็นระยะที่ผู้เรียนจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตนเองได้ ซึ่งจะช่วยทำให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างกว้างขวางประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม วิธีการผลของการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองดียิ่งขึ้น

3. ระยะสรุปและประยุกต์หลักการ (Generalization and Application Stage) ระยะนี้ผู้เรียนจะรวบรวมแนวคิดที่ค้นพบ และแนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นแล้วสรุปเป็นหลักการของตนเอง ซึ่งจะทำให้ได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1 การประยุกต์เพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพ หรือการพัฒนาตนเอง (Self Development) ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal Relation) หรือการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3.2 การประยุกต์เพื่อใช้กับการแก้ปัญหา (Problem-Solving) ต่าง ๆ ในอนาคต และเพื่อใช้ในการปรับปรุง ควบคุมธรรมชาติและสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ตลอดจนช่วยกันประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

4. ระยะเวลาประเมินผล (Evaluation Stage) ผู้เรียนจะเป็นผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง และของกลุ่มจากการอภิปราย ให้ข้อเสนอแนะ และคิดชมร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม
ขั้นตอนในการจัดกิจกรรมกลุ่ม

ประนอม เชนชัย (2531, หน้า 103) ได้กล่าวถึงการดำเนินการของกลุ่มว่า ไม่ว่าจะกลุ่มจะเป็นลักษณะใด จะมีกระบวนการดำเนินงานเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นรวมกลุ่ม (Forming Stage)** เป็นขั้นแรกที่สมาชิกของกลุ่มมารวมกัน ถ้ายังไม่รู้จักกันดีพอ ทุกคนจะสงวนท่าทีไม่ค่อยแสดงออกในระยะนี้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องประสานงานให้สมาชิกในกลุ่มรู้จักและคุ้นเคยกันก่อน เช่น อาจมีการแนะนำตัว เป็นต้น

2. **ขั้นกำหนดจุดมุ่งหมายของกลุ่ม (Norming Stage)** เมื่อสมาชิกในกลุ่มรู้จักกันดีพอแล้วกลุ่มจะเริ่มคิดถึงเป้าหมายของกลุ่มและภารกิจของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบ ในขั้นนี้ผู้สอนจะมีบทบาทร่วมกับผู้เรียน ในการกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่สมาชิกของกลุ่มจะต้องทำงานร่วมกัน

3. **ขั้นระดมความคิด (Storming Stage)** เป็นขั้นที่บรรยากาศของการทำงานจริงจึงมากขึ้น สมาชิกภายในกลุ่มพยายามกำหนดร่างกฎเกณฑ์และระเบียบของกลุ่มในขั้นนี้ผู้สอนอาจมีบทบาท 2 ประการ คือ ปล่อยให้ผู้เรียนดำเนินการไปโดยลำพัง หรือเข้าร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม

4. **ขั้นกระชับความสัมพันธ์ (Reforming Stage)** เป็นขั้นที่กลุ่มรู้จักคุ้นเคยและเข้าใจในบทบาทของตนเป็นอย่างดี จึงทำให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปด้วยดี

5. **ขั้นสลายตัว (Disbanding Stage)** เป็นขั้นสุดท้ายที่สมาชิกของกลุ่มได้ร่วมมือกันดำเนินงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายจนบรรลุเป้าหมายแล้ว ภารกิจของกลุ่มเริ่มลดลงไปด้วยทำให้กลุ่มเริ่มสลายตัว ในขั้นนี้ผู้สอนจะมีบทบาททบทวนการดำเนินงานของกลุ่มที่ผ่านมาเพื่อทำการสรุปผล และเสนอแนะแนวทางในการนำผลไปใช้ หรือนำไปศึกษาค้นคว้าต่อไป

คมเพชร ฉัตรสุกกุล (2530, หน้า 63-64) ได้กล่าวว่า ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มสามารถใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จได้โดยแต่ละวิธีนั้นจะถูกนำไปใช้แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม ตัวอย่างเทคนิคที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ได้แก่

1. การอภิปรายกลุ่ม (Group Discussion) เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือ หัวข้อที่กลุ่มตัดสินใจร่วมกัน โดยสมาชิกจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเป็นอิสระ นอกจากนี้ยัง ถือได้ว่าเป็นแก่นของประชาธิปไตย การอภิปรายกลุ่มจะช่วยก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในสังคม การมีสัมพันธภาพกันใหม่ การบูรณาการความคิด และความต้องการซึ่งกันและกัน

2. การแสดงบทบาทสมมติ (Role-Playing) เป็นการจัดสถานการณ์เพื่อให้ผู้แสดงได้มี โอกาสแสดงออกตามธรรมชาติ โดยอาศัยบุคลิกภาพ หรือเปิดโอกาสให้บุคคลได้แสดงบุคลิกภาพ ของเขาอย่างอิสระ วิธีการนี้มีลักษณะเป็นสถานการณ์สมมติเช่นเดียวกับเกม ผู้นำกลุ่มจะเป็น ผู้เตรียมสถานการณ์ไว้ล่วงหน้า ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องการขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือ สถานการณ์ การประชุม ในการแสดง ผู้แสดงจะต้องใช้บทบาท และบุคลิกภาพของตนเอง สวมบทบาทนั้น ผู้นำกลุ่มจะให้ผู้แสดงได้ทราบจุดมุ่งหมายที่จำเป็นบางประการ หรือสถานการณ์ที่กำหนดให้ ผู้แสดงอาจจะมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ เวลาที่ใช้แสดงจะเป็นช่วงสั้น ๆ ภายหลังการแสดงจะมีการ วิเคราะห์บทบาท โดยอาศัยการสังเกตและการอภิปรายของกลุ่ม

3. กรณีตัวอย่าง (Cases) เป็นการใช้ตัวอย่างหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงมาคิดแปลง และใช้เป็นตัวอย่างในการให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิเคราะห์ และอภิปรายกัน เพื่อสร้างความเข้าใจและ ฝึกฝนหาทางแก้ปัญหานั้น วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียน ได้รู้จักคิด และพิจารณาข้อมูลที่ตนได้รับ อย่างถี่ถ้วน รวมทั้งการนำเอากรณีต่าง ๆ ซึ่งคล้ายคลึงกับชีวิตจริงมาใช้ ซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้ มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง มีส่วนทำให้การเรียนรู้มีความหมายสำหรับผู้เรียนมากขึ้น

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่มดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นการจัด การเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง และ ยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความรู้สึกนึกคิด และพฤติกรรมของตนเอง โดยมีเทคนิคให้เลือก ปฏิบัติหลายวิธีตามความเหมาะสมของกิจกรรม ทำให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองจาก กิจกรรมการเรียนการสอน

ลักษณะครอบครัวไม่สมบูรณ์

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

เมื่อก้าวถึงครอบครัว คนส่วนใหญ่ก็นึกถึงกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะ พ่อ แม่ ลูก แต่ถ้าพิจารณาหาคำจำกัดความที่จำเพาะและครอบคลุมความหมายให้ครบถ้วน อาจทำได้ยาก เพราะความหมายของคำแตกต่างกันตามเนื้อหาต่าง ๆ ของวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบัน โครงสร้างของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัวหลายอย่าง ลักษณะของ ความเป็นอยู่ของครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไม่อยู่นิ่ง บางครั้งอาจเกิดเพราะความกดดันทางสังคม

เศรษฐกิจ ทัศนคติ ค่านิยม บางครั้งอาจถูกกำหนดนโยบายของรัฐบาล การย้ายถิ่นฐาน การทำงาน หรือภัยธรรมชาติ ครอบครัวจึงมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา トラบเท่าที่สังคมเปลี่ยนแปลงไป

ครอบครัวถือเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุด และมีความสำคัญที่สุดหน่วยหนึ่งของสังคม ถ้าครอบครัวส่วนใหญ่มีความมั่นคงย่อม หมายถึง ความมั่นคงของสังคม และประเทศชาติ ในทางตรงกันข้ามถ้าครอบครัวส่วนใหญ่มีปัญหาที่จะเป็นปัญหาสังคม และเป็นความอ่อนแอ ของประเทศชาติ สอดคล้องกับแนวคิดของคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาางานสังคมสงเคราะห์ แห่งชาติ (2527 อ้างถึงใน จันทรเพ็ญ พันธุ์จันทร์, 2541) ซึ่งได้แบ่งรูปแบบของลักษณะครอบครัว ที่เป็นปัญหา ส่งผลกระทบต่อเยาวชน สรุปได้ดังนี้

1. ครอบครัวแตกแยก ในรูปของการหย่าร้าง แยกกันอยู่ หรือละทิ้ง
2. ครอบครัวที่มีปัญหาเศรษฐกิจ มีหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียว หรือต้องพึ่งพาอาศัยญาติพี่น้อง
3. ครอบครัวที่มีสมาชิกอยู่ร่วมกัน โดยไม่มีความผูกพัน ขาดความรัก และความเข้าใจต่อกันระหว่างสามีภรรยา ระหว่างบิดามารดากับบุตร หรือระหว่างบุตรด้วยกัน นอกจากนี้ยังได้สรุปประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ดังนี้
 1. การหย่าร้างหรือการแยกกันอยู่ระหว่างสามีภรรยา เกิดจากหลายสาเหตุต่าง ๆ ที่สำคัญคือ
 - 1.1 ความผิดหวังในบทบาทที่คาดหวังว่าอีกฝ่ายหนึ่งควรจะเป็น
 - 1.2 ความขัดกันในด้านส่วนตัว เช่น บุคลิกภาพ ค่านิยมที่แตกต่างกัน ทัศนคติ อารมณ์ ความไม่ฝัน
 - 1.3 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
 - 1.4 ความสัมพันธ์กับเครือญาติของอีกฝ่าย
 - 1.5 การมีแนวความคิดแตกต่างกันในการเลี้ยงดูบุตร
 - 1.6 การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดลุ่มหลงอบายมุข หรือมีเรื่องชู้สาว
 2. สตรีมีอิสระในทางเศรษฐกิจมากขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ เมื่อได้รับความขมขื่นทางจิตใจ จึงเลือกที่จะเป็นอิสระ
 3. การหย่าร้างได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งในวงสังคมชั้นสูง และชั้นกลาง แนวคิดใหม่มีว่า การแยกหรือหย่าร้างจะทำให้ชีวิตเป็นสุขมากขึ้น แม้ว่าจะต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ก็ยังดีกว่าทนทุกข์ทรมานอยู่ด้วยกัน
 4. การมีกฎหมายให้ความยินยอมในการหย่าร้าง
 5. การทะเลาะวิวาท ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว

จะเห็นได้ว่า เมื่อการดำเนินชีวิตภายในครอบครัวประสบความล้มเหลวและมีปัญหาครอบครัวเกิดขึ้น ก็จะมีผลเชื่อมโยงไปถึงปัญหาอื่น ๆ เช่น ปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาทางเพศ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาความทุกข์ทรมานจิตใจ ปัญหาบุคลิกภาพ และเพิ่มความไม่มั่นคงในพื้นฐานของสถาบันทางสังคม

สุพัตรา สุภาพ (2539, หน้า 34-35) กล่าวถึงผลกระทบที่มีต่อเด็กจากครอบครัวแตกแยกสรุปได้ว่า เด็กขาดความรักความอบอุ่น เนื่องจากเด็กเคยชินต่อสภาพที่พ่อกับแม่ให้ความรักความอบอุ่นและมั่นคง แต่ความสัมพันธ์นั้นถูกทำลายไป จึงมีผลกระทบต่อการพัฒนาบุคลิกภาพเด็กบางคนขาดสิ่งที่ทำให้เกิดความผิดหวังและมีเรื่องสะเทือนใจ นอกจากนี้ยังมีความรู้สึกไม่มั่นคงขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และรู้สึกเป็นปมด้อย ประพฤติตัวเหลวไหล ประพฤติผิดทางเพศ ตลอดจนเป็นปัญหาที่ซับซ้อนมาก เพราะเป็นปัญหาที่เด็กพยายามต่อสู้ระหว่างความคิดกับความชั่ว

อุมาพร ตรีงคสมบัติ (2540, หน้า 68-78) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในครอบครัว ย่อมมีผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ไม่มีที่สิ้นสุด และการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวมีผลต่อสุขภาพจิตที่ส่งผลกระทบต่อสังคมด้วย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีทั้ง โครงสร้าง ระบบความสัมพันธ์ และการปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่ โครงสร้างครอบครัวมีขนาดเล็กลง จากการวางแผนครอบครัว และการเคลื่อนย้ายของสมาชิก รูปแบบของครอบครัวขยายไปเป็นครอบครัวเดี่ยว เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ จากภาคเกษตรกรรมมาเป็นอุตสาหกรรม การที่ครอบครัวมีการใช้ชีวิตอย่างเป็นตัวของตัวของตัวเองมากขึ้น เมื่อหนุ่มสาวแต่งงานใหม่ก็จะแยกครอบครัวไปอยู่ตามลำพัง ระบบความสัมพันธ์มีการเปลี่ยนแปลงจากการเคลื่อนย้าย ส่งผลให้เด็กและคนชราถูกทอดทิ้งเกิดปัญหาครอบครัวแตกแยก หญิงชายมีการเปลี่ยนแปลงสถานภาพ หญิงมีการศึกษาสูงขึ้น ทำงานและพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น บทบาทและความสำคัญของครอบครัวเปลี่ยนไปเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลมาก ทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความเข้มแข็งน้อยลง อัตราการหย่าร้างนับวันยิ่งเพิ่มมากขึ้น

ความหมายของครอบครัวไม่สมบูรณ์

การหย่าร้าง เป็นพฤติกรรมลักษณะหนึ่งของบิดา มารดา ที่มีความสำคัญต่อชีวิตครอบครัว ถึงแม้ว่าการหย่าร้างขาดจากกัน หรือแยกทางกันของกลุ่มสมรสในปัจจุบันไม่ถือเป็นเรื่องเสียหาย อย่างไรก็ตามเมื่อประสบปัญหานี้แล้วครอบครัวหย่าร้างก็ยังคงเป็นสิ่งแวดล้อมสำคัญของการพัฒนาชีวิตช่วงต่อไปของบุตร วิธีการช่วยเหลือครอบครัวดังกล่าว วิธีหนึ่งก็คือสร้างและคงรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างสมาชิกที่เหลืออยู่ไว้ดี มีผู้ให้ความหมายของการหย่าร้างไว้ดังต่อไปนี้

สุภาวดี มิตรสมหวัง (2533, หน้า 110) ได้กล่าวถึงความหมายครอบครัวแตกแยกไว้ว่า ครอบครัวที่เกิดการหย่าร้าง ทำให้องค์ประกอบของครอบครัวไม่ครบถ้วน เมื่อเด็กขาดผู้ใหญ่ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบของเด็ก ขาดความรัก ความเอาใจใส่ ขาดความสุขและความอบอุ่น เด็กจะรู้สึกว่าเป็นผู้รับผิดชอบของเด็ก ขาดความรัก ความเอาใจใส่ ขาดความสุขและความอบอุ่น เด็กจะรู้สึกว่าเป็นผู้รับผิดชอบของเด็ก ขาดความรัก ความเอาใจใส่ ขาดความสุขและความอบอุ่น เด็กจะรู้สึกว่าเป็นผู้รับผิดชอบของเด็ก

สุภรณ์ ลิ้มอารีย์ (2536, หน้า 7) กล่าวว่า การหย่าร้าง หมายถึง การที่คู่สมรมีเรื่องบาดหมางกันอย่างรุนแรง ซึ่งอาจมาจากหลายสาเหตุ และไม่สามารถปรับความเข้าใจกันได้ และแน่นอนว่าทั้งคู่มีชีวิตสมรสกันต่อไปอีกไม่ได้ ต้องแยกกันอยู่ความสมัครใจ

เพียว พูลเจริญ (2539, หน้า 20) กล่าวว่า การหย่าเป็นการสิ้นสุดความสัมพันธ์ของการสมรส แต่มิได้สิ้นสุดการเป็นครอบครัว การให้คำปรึกษาการหย่าร้างจะเน้นให้ทั้งคู่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เพื่อช่วยให้คู่สมรสตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม และสามารถเผชิญกับภาวะการหย่าได้ ซึ่งถือเป็นช่วงวิกฤตที่บุคคลจะหนีไม่พ้นความรู้สึกเจ็บช้ำ สูญเสีย และโกรธ ความรู้สึกเหล่านี้ถ้าไม่ได้รับการช่วยเหลือจะส่งผลโยนโยไปถึงลูก ๆ ด้วย แต่ถ้าได้รับการช่วยเหลือบุคคลจะวางแนวทางการดำเนินชีวิตและการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีได้

อุบลรัตน์ ชมวิงษ์ (2543, หน้า 42-43) ให้ความหมาย ครอบครัวหย่าร้างว่า เป็นครอบครัวที่มีสภาพการณ์ที่คู่สมรสขัดแย้งกัน จนไม่สามารถปรับตัวเข้าหากันได้ เป็นการสิ้นสุดความสัมพันธ์ของการสมรสแต่มิได้สิ้นสุดการเป็นครอบครัว จะมีผลเสียต่อผู้เกี่ยวข้องทุกคน เช่น ลูก ๆ และตัวของผู้หย่าร้างเอง นับว่าเป็นภาวะที่ทุกคนไม่ปรารถนา และพยายามหลีกเลี่ยง

โสภา ซปีลมันท์ (2534, หน้า 77-78) ศึกษาพบว่าสาเหตุที่แตกแยก ไม่มีความสมบูรณ์ของครอบครัวพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สังคมยอมรับการหย่าร้างเพิ่มมากขึ้น แนวโน้มในสังคมปัจจุบันยอมรับในเรื่องการหย่าร้างมากขึ้น ทั้งนี้เพราะ แนวความคิดว่าการจากกันไปหรือการหย่าร้างจะทำให้ชีวิตเป็นสุขเพิ่มมากขึ้น แม้ว่าต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ แต่ก็ยังดีกว่าทุกข์ทรมานอยู่ด้วยกัน
2. สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาการใช้จ่ายเงินภายในครอบครัว ถ้าหากมิได้ตกลงกันว่าใช้จ่ายอย่างไร อาจนำมาซึ่งความขัดแย้งภายในครอบครัว และสิ้นสุดด้วยการหย่าร้าง
3. สภาพทางสังคม คนในปัจจุบันต้องแยกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้มีเวลาอยู่กับครอบครัวลดน้อยลงไป การมีความสัมพันธ์ต่อครอบครัวจึงลดน้อยลงไปด้วย การหย่าร้างจึงเกิดง่าย
4. การเปลี่ยนแปลงสภาพของสตรี การที่ผู้หญิงมีเสรีภาพทัดเทียมผู้ชาย ทำให้มีอิสระในการตัดสินใจปัญหาชีวิตได้ด้วยตัวเอง ดังนั้น เมื่อผู้หญิงไม่พอใจขอหย่าร้างกับชายได้เมื่อต้องการ
5. ความต้องการในด้านฐานะและวงศ์ตระกูล บางคู่สมรสมีความแตกต่างกันมากในเรื่องฐานะและวงศ์ตระกูล อาจก่อให้เกิดการดูถูกเหยียดหยามได้

6. การมีกฎหมายให้ความยินยอมในการหย่าร้าง เช่น ในยุโรปตอนเหนือ การหย่าร้างทำได้เมื่อทั้งสองฝ่ายยินยอม

7. การทะเลาะวิวาท กระทบกระทั่งกันภายในครอบครัว เป็นเรื่องธรรมดาเปรียบเสมือนลิ้นกับฟัน ทั้งนี้เพราะการศึกษาสภาพแวดล้อมของกลุ่มสมรสไม่เหมือนกัน ส่งผลทำให้มีทัศนคติไม่ตรงกัน การทะเลาะกันมักจะมีบ่อยครั้ง จนถึงขั้นรุนแรง และหย่าร้างในที่สุด

8. ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ เช่น เป็นคนมีทัศนคติที่มองโลกในแง่ร้าย เอาแต่ใจตัวเอง คึดสุรา ดินยาเสพติด การศึกษาต่างกัน

9. อื่น ๆ เช่น ญาติพี่น้องแต่ละฝ่าย อาจเข้าไปก้าวก่ายในชีวิตของกลุ่มสมรส จนทำให้ทั้งคู่ต้องหย่าร้างกันในที่สุด

สรุปว่า ครอบครัวไม่สมบูรณ์ หมายถึง ครอบครัวที่มีการหย่าร้างกัน โดยที่ทั้งสองฝ่ายแยกกันอยู่ ทำให้องค์ประกอบของครอบครัวไม่ครบ อาจก่อให้เกิดผลกระทบ หรือปัญหากับบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือบุคคลรอบข้างได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวไม่สมบูรณ์

งานวิจัยในประเทศ

นพพร พานิชสุข (2523, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องอิทธิพลของครอบครัวที่มีผลต่อการใช้ยากระตุ้นประสาท พบว่า ครอบครัวที่มีอิทธิพลมากที่สุดในอนาคตจะทำให้เด็กวัยรุ่นมีแนวโน้มคิดสารเสพติด โดยเฉพาะในครอบครัวที่บิดามารดาแยกกันอยู่ หรือหย่าร้างแตกแยก ไม่ได้ได้รับความสนใจจากพ่อแม่ทำให้เด็กขาดความใกล้ชิด ขาดคำปรึกษาที่ดี และถูกชักจูงไปในทางที่ไม่ดี ดังนั้นพื้นฐานของครอบครัวจึงมีความสำคัญมาก

บุญช่วย ไชคอำนวยชัย (2537, หน้า 4) พบว่า การหย่าร้างของบิดามารดามีผลกระทบต่อบุตร โดยศึกษาเด็กวัยรุ่นอายุระหว่าง 12-17 ปี โดยกลุ่มตัวอย่างมาจาก เด็กที่ครอบครัวมีทั้งบิดามารดา และครอบครัวที่มีแต่มารดาเพียงคนเดียวไม่มีบิดา โดยมุ่งดูในด้านการยึดรูปแบบ และแบบแผนการกระทำพบว่า เด็กที่ครอบครัวขาดบิดาจะมีปัญหาทางสังคมมากกว่าเด็กที่ครอบครัวมีทั้งบิดามารดาอยู่ด้วยกันปกติ ซึ่งสรุปได้ว่าเด็กที่ครอบครัวขาดบิดามีลักษณะไม่สามารถปรับตัว และเข้าสังคมได้ เนื่องจากการขาดรูปแบบที่จะใช้ยึดถือในเชิงการกระทำ

สุรัช วิริยะมนตรี(2541, หน้า ง) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความรู้สึกถึงการเห็นคุณค่าต่อตนเองของวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างกับกลุ่มนักเรียนจำนวน 288 คน ที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง เก็บรวบรวมข้อมูล โดยการใช้แบบวัดความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเอง มีจำนวน 58 ข้อ ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลโดย

การสัมภาษณ์ระดับลึก ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 ราย ผลการวิจัยพบว่า เพศ อายุของบุตรที่บิดามารดาหย่าร้าง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน บุคคลที่เป็นผู้ปกครอง สาเหตุการหย่าร้าง และการมาเยี่ยมของบิดามารดา ทั้งหมดนี้ เป็นตัวแปรที่มีผลต่อความรู้สึกถึงคุณค่าต่อตนเอง ของนักเรียนที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง โดยนักเรียนหญิงมีความรู้สึกถึงคุณค่าต่อตนเองต่ำกว่านักเรียนชายแทบทุกประเด็น เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 0-3 ปี, 7-9 ปี และ 10 ปีขึ้นไป ที่บิดามารดาหย่าร้างมีความรู้สึกถึงคุณค่าต่อตนเองสูงกว่าเด็กที่อายุระหว่าง 4-7 ปี เมื่อมีการหย่าร้างเกิดขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงมีผลทางบวกต่อความรู้สึกถึงคุณค่าต่อตนเองสูงด้วย ในขณะที่เด็กอาศัยอยู่กับญาติจะมีความรู้สึกถึงคุณค่าต่อตนเองต่ำที่สุด และเด็กที่อาศัยอยู่กับมารดามีคะแนนเฉลี่ยความรู้สึกถึงคุณค่าต่อตนเองที่สูง ครอบครัวที่มีสาเหตุของการหย่าร้างด้วยการทะเลาะวิวาทมีผลทางลบต่อความรู้สึกถึงคุณค่าต่อตนเอง โดยเฉพาะนักเรียนหญิง ที่บิดาหรือมารดามาเยี่ยมเดือนละครั้ง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ ส่วนสาเหตุของการหย่าร้างที่มีผลต่อการมองโลก และอนาคตของนักเรียนที่เป็นลูกคนโต จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และนักเรียนที่บิดามารดาหย่าร้างกัน ด้วยสาเหตุที่เกิดจากการทะเลาะวิวาท จะมีคะแนนเฉลี่ยการมองโลก และอนาคตต่ำกว่านักเรียนกลุ่มอื่น ๆ

สรุปได้ว่า การหย่าร้างมีผลกระทบมากมายต่อเด็กทั้งในส่วนตัวและสังคม ซึ่งสิ่งสำคัญที่อาจช่วยเด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้างให้ผ่านพ้นวิกฤติชีวิตนี้ไปได้ คือการคงไว้ซึ่งสัมพันธภาพที่ดีระหว่างพ่อกับลูก หรือแม่กับลูก และหากเด็กที่ไม่ได้อยู่กับพ่อหรือแม่ บุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติคนอื่น ๆ สามารถช่วยได้โดยการแสดงความรัก ความเอาใจใส่ ห่วงใย ให้ความสนใจอย่างจริงจัง ไม่ตามใจหรือปกป้องจนเกินไป ตลอดจนเป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีกับเด็ก

งานวิจัยต่างประเทศ

บูทและอามาโต (Booth & Amato, 1994, Abstracts) ได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพทางด้าน การสมรสการหย่าร้าง และความสัมพันธ์ระหว่างบุตรกับพ่อแม่ ภายหลังจากการหย่าร้าง 12 ปี โดยการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 419 ครอบครัว ประกอบด้วยพ่อ แม่ และบุตร พบว่าคุณภาพการสมรสที่ต่ำ และการหย่าร้างส่งผลร้ายอย่างเป็นอิสระต่อความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ โดยความสัมพันธ์ของพ่อจะได้รับความกระทบกระเทือนมากกว่าแม่ เนื่องจากเด็กมีแนวโน้มที่จะใกล้ชิดสนิทสนมกับใครคนใดคนหนึ่งเท่านั้นอาจเป็นพ่อหรือแม่ก็ได้ การที่พ่อแม่ทอดทิ้ง ไม่เอาใจใส่เหลือวเล่ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจของเด็กทำให้เด็กไม่สามารถพัฒนาความใกล้ชิดกับพ่อแม่ในเวลาต่อมาได้ กรณีของพ่อแม่ที่หย่าร้างกันหากสนับสนุนดูแลบุตร ได้เป็นอย่างดี จะส่งผลดีต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับพ่อแม่ ช่วยให้เกิดการประนีประนอมกัน ได้ อาจทำให้สัมพันธ์ขาดความขัดแย้งที่มีต่อกันได้มากขึ้น แต่การคงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีของพ่อแม่ที่หย่าร้างกันนั้นเป็นเรื่องยาก เพราะตัวบุตรเองมีแนวโน้มที่จะผูกพันเป็นพิเศษกับใคร

คนใดคนหนึ่งเท่านั้น

มิลลิ่ง (Milling, 1996, pp. 285-293) ศึกษาผลของการหย่าร้าง กับนักเรียนชายในระดับชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 202 คน เด็กหญิง 192 คน โดยแยกเป็นเด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้างกันตั้งแต่อายุยังน้อย ครอบครัวที่เพิ่งหย่าร้างกัน และครอบครัวที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันเป็นปกติ พบว่าการหย่าร้างของบิดามารดา ที่มีผลต่อการเรียนของนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนที่ครอบครัวหย่าร้างกันจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่านักเรียนที่บิดามารดาอยู่ด้วยกันเป็นปกติ แต่ผลกระทบจะเล็กน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับระยะเวลาที่หย่าร้าง เช่น ถ้าบิดามารดาหย่าร้างจากกันในขณะที่เด็กอยู่ในวัยเรียนจะมีผลกระทบต่อการเรียนของนักเรียนมากกว่านักเรียนที่บิดามารดาหย่าร้างกันก่อนวัยเข้าโรงเรียน สรุปได้ว่าระยะเวลาการหย่าร้างเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

คาร์โก (Drago, 1998, pp. 834-844) ศึกษาผลการให้คำปรึกษากลุ่มเพื่อลดความวิตกกังวล และทัศนคติที่มีต่อครอบครัว และทักษะทางสังคมแก่เด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง อายุระหว่าง 9-12 ปี จำนวน 52 คน จาก 4 โรงเรียนในมลรัฐเพนซิลวาเนีย ผลการศึกษาพบว่า เด็กที่ได้รับคำปรึกษากลุ่ม มีความวิตกกังวลลดลง มีทัศนคติที่ดีต่อครอบครัวสูงขึ้น และพัฒนาทักษะทางสังคมสูงขึ้น